

Юрій ЩЕРБАК,
Надзвичайний і Повноважний посол в США в 1994—1998 рр.

Раптова, передчасна, — а значить, трагічна — смерть Леоніда Каденюка тяжким боєм озвалася в моїй душі. Я знав і глибоко шанував цю скромну людину, справжнього українця й висококваліфікованого космічного спеціаліста-астронавта, дослідника, пілота.

Ми познайомилися у найвищий зоряний час життя Леоніда Каденюка — 18 листопада 1997 року, за день до запуску космічного човника “Колумбія” (місія STS-87) з мису Канаверал. Того теплого осіннього дня український астронавт разом з іншими членами екіпажу (чотири американці, японець і українець) перебував у суворому карантині під пильним наглядом спеціалістів НАСА. Побачити астронавтів було неможливо — американці відмовлялися всім офіційним особам.

Але сталося диво: головний лікар місії, наділений диктаторськими повноваженнями, почувши, що я — лікар, дружньо поплескав мене по плечу і сказав “OK! Go ahead!” — дозволивши зазирнути в “свята святих” — приміщення для астронавтів. Мабуть, ніколи в житті я не пишався так лікарським дипломом Київського медичного інституту, як тоді...

Я застав астронавтів у спеціальній кімнаті, де співробітники НАСА допомагали приміряти помаранчеві космічні комбінезони. Запамя’ятав, як невисока на зріст жінка-астронавт індійського походження Калпана Чавла розгублено стояла у завеликому для неї комбінезоні, а навколо двоє зосереджених чоловіків у білих халатах намагалися підігнати цю уніформу під її фігуру. На офіційних фотографіях Чавла усміхається поряд з чорнявим Каденюком, а я згадую, як у лютому 2003 року при швидкості 20 тисяч кілометрів на годину сталася катастрофа того ж шатла “Колумбія”, на якому літа-

Орбіта життя і безсмертя астронавта Каденюка

ли Каденюк і Чавла, — під час якої загинула смілива красуня Чавла і ще шестеро астронавтів. Каденюк розповідав мені, як важко він пережив повідомлення про смерть колег...

Але все це сталося згодом, і привид смерті ще не висів над членами екіпажу STS-87. З Каденюком познайомив мене командир шатла Кейвін Крегел. Український астронавт виявився стрункою, виспортованою людиною з ледь помітною усмішкою і уважним поглядом темних очей. Рухи його були ошадливі, а слова — виважені. Помаранчевого кольору комбінезон з українськими та американськими нашивками добре пасував йому. Фото астронавта Каденюка, зроблене напередодні лету, широковідоме в Україні й обійшло весь світ.

Увечері того ж дня я вдруге приїхав до Каденюка, супроводжуючи Президента Л. Кучму, — йому також зробили виняток на знак поваги до космічних заслуг.

Леонід Костянтинович детально розповів нам про біологічні експерименти, підготовані разом з науковцями київського Інституту ботаніки. Він збирався провести ці дослідження в космосі.

Слухаючи його пояснення (ми оглядали лабораторію та унікальне обладнання) й чіткі відповіді, я подумав, що Л. Каденюк — надзвичайно надійна людина й Україні пощастило мати такого вдумливого дослідника-астронавта.

Через два тижні після могутнього старту “Колумбії” в космос (запам’ятався гуркіт землі, наче під час землетрусу) ми з представником космічного агентства України Е. Кузнецовим зустрічали шатл біля посадкової смуги космодрому імені Дж. Кеннеді у Флориді.

Здійснивши 251 оберт навколо Землі, 105-тонний апарат “Колумбія” виринув з грудневих хмар і легко сів на смугу, викинувши гальмівні парашути. Через півгодини Леонід Каденюк потрапив до наших обіймів.

Тепер він не здавався стриманим, що відрізняло його від розкутих, веселих американських колег: це була абсолютно щаслива, хоч і втомлена, людина, яка виконала найважливішу місію свого життя; здавалося, що він приніс з космосу почуття невагомості, повної свободи й впевненості у своїх силах, у спроможності України швидко стати врівень з високорозвинутими космічними державами світу.

Ми всі були тоді оптимістами, не знаючи, які мародери й мерзотники правлять бал в Україні, які міжнародні злочинці з півночі вже мріють про війну й розподіл нашої держави.

Я неодноразово зустрічався з Леонідом Костянтиновичем під час різних офіційних і неофіційних заходів і презентацій. Мені здавалося, що в очах його можна було побачити сум, хоча на словах все залишалося ОК.

Україна втратила чесну, мудру, порядну людину, можливо, недооцінену за життя.

...На стіні мого кабінету висить безцінний дар — картина-колаж, подарована мені екіпажем “Колумбії”: підписи всіх астронавтів з теплою присвятою і синьо-жовтий прапор України, що побував на борту корабля в космосі.

Поряд із прапором — усміхнений, щасливий, живий астронавт Каденюк.

Вічно живий.

Царство йому космічне.

МИКОЛА ТИМОШИК СПЕЦІАЛЬНО ДЛЯ “СП”

2-3

БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ ДОГОВІР — 100

4

НАТАЛЯ ДЗЮБЕНКО НОВІ ПОЕЗІЇ

8-9

ОСОБИСТИЙ ПРОСТІР МАРІЇ ЛЮДКЕВИЧ

11

ПРЕМ’ЄРА З АДОЮ РОГОВЦЕВОЮ

15

Від редакції:

Ухвалення днями польським Сеймом закону про "історичну правду", яким болісно й несправедливо заторкнуті непрості сторінки нашої національної історії, переконує в необхідності прискіпливіше й наполегливіше братися нам самим за архівні документи. Відшукувати, публікувати й осмислювати їх. І це слід робити для того, щоб сміливіше й наступальніше відстоювати, як казав наш національний пророк Тарас Шевченко, у своєму домі свою правду. А не ту, яку нам постійно нав'язували. Та прагнуть робити це й нині.

З огляду на це видається нам вельми актуальною й суголосною проблематика, яку піднімає у свіжій своїй публікації наш постійний автор професор Микола Тимошик.

Ексклюзивний матеріал для "СП" підготовлений на основі опрацювання українських колекцій у архівних та книжкових сховищах Лондона під час недавнього наукового стажування автора у Великій Британії.

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук, професор, журналіст

Від підпільної до броньованої

Ще зі шкільної пори врізалася в пам'ять крилата фраза Лесі Українки про Слово як Зброю, як Меч. Нового змісту ця фраза набуває в контексті українського друкованого слова, яке народжувалося на чужині й пересилалося до Рідного Краю в непрості часи української історії.

У публіцистиці можна зустріти різні означення подібного роду літератури. З-поміж найпоширеніших — позацензурна, захальна, заборонена, підпільна, антирадянська (антиросійська), самвидавська, підривна, броньована. Упродовж десятиліть багатогранний сегмент видань, який українці продукували у різних країнах їхнього компактного поселення на чужині, ідеологи імперських владних структур в Україні незмінно називали буржуазно-націоналістичним, ворожим інтересам трудящих мас (а ще дошкульніше — петлюрівським, бандерівським).

Що спонукало українських патріотів у Лондоні спрямувати зусилля на підготовку до друку та засилання в далеку Україну значного масиву різної за формою та тематикою літератури?

Чому часовими рамками такої акції стали 60—80-ті роки минулого століття?

Де шукали кошти?

Які канали організували засилання через "залізні радянські кордони" такого небезпечного вантажу?

Хто добровільно ризикував, погоджуючись стати своєрідним кур'єром-переправником небезпечної для радянської влади "книжкової контрабанди"?

Перед тим, як спробувати пошукати відповіді та ці запитання, слід наголосити на одній важливій грані порушеної теми.

Як засвідчують архівні матеріали, останні підпільні друкарні ОУН-УПА, як найбільш законспіровані, радянські каральні органи виявили й ліквідували 1954 року. А останнім помітним виданням, яке згодом не раз перевидавалося таким же підпільним способом і виявилось чи не найнебезпечнішим для радянського режиму, була брошура "Хто такі бандерівці та за що вони борються". Лише 1950 року її наклад сягнув 13 тисяч примірників.

Таким чином, організоване підпілля ОУН-УПА на теренах радянської України було обез-

I. «Підривна» література з Лондона: або Чого найбільше боялося радянське керівництво після оприлюднення на Заході документів Великого Збору ОУН 1968 року

Цієї весни виповнюється 50 років, як у західній пресі вперше з'явилася й відтоді аж до початку 90-х років ХХ століття не сходила з її сторінок крилата фраза "неминучий крах комуно-більшовицької імперії". Феномен цього факту в тому, що авторами фрази були українські націоналісти — організатори Четвертого Великого Збору ОУН на еміграції.

Справжнє обличчя українського визвольного руху, зокрема під час і після Другої світової війни ще донедавна висвітлювалося однобоко, з мілітарним акцентом — збройні сутички, рейди, розстріли, помсти. Цілком зрозуміло, що автори були в полоні суто радянських і здебільшого російських джерел інформації. Натомість вивчення донедавна недоступних архівних документів цього періоду засвідчує, що надважлива частина завдань ОУН-УПА перебувала в площині ідейно-патріотичної та просвітницької програми визвольного руху. Засобами для виконання цих завдань і була різноманітна друкована продукція підпільних друкарень.

Українському загалу зовсім невідомі ні головний документ цих Зборів, ні перипетії з провадженням на його виконання голосної на весь світ, тривалої в часі й результативної акції української політичної еміграції. Суть цієї акції — видання в Лондоні й переправлення в Україну значного масиву так званої підривної літератури.

кровлене й розгромлене до середини 50-х років. Утім, були епізодичні спроби повстанців нагадати про себе, та влада придушувала їх ще з десятирок років.

Неможливість поширення видань із криків УПА зовсім не означало, що героїчні вчинки десятків і сотень тисяч українських патріотів, які до останку залишалися вірними найголовнішому гаслу з "Декалогу українського націоналіста": "Здобудеш Українську державу, або загинеш у боротьбі за неї" — виявилися марними.

Священну справу полеглих героїчною смертю за незалежну соборну Українську державу продовжили ті, хто не захотів залишатися в окупованій більшовиками рідній домівці й хто не міг змиритися з тим, що така окупація буде довгою.

Після смерті Сталіна назрівали обставини, за яких боротьба з радянським режимом започатковувалася далеко від України. До того ж, іншими методами.

Відповідь непримиренно підкорених українців на нові атаки Москви

По завершенні Другої світової війни у більшовицької влади ви-

никли два формальні приводи для посилення роботи в Україні розгалуженої, добре фінансованої й незмінно керованої з Кремля армії комуністичних ідеологів. Перед ними постало надзавдання — остаточно зламати підкорених непримиренних українців, особливо на західних її землях, що втягнуті були до будівництва ефемерного комуністичного суспільства пізніше.

Як це робилося?

1. Після розгрому головних осередків націоналістичного підпілля в західних областях України метою радянської пропаганди стала компрометація провідників ОУН та їхніх закордонних частин.

2. Напередодні відзначення знакової для Москви річниці поневолення нею України — 300-річчя так званого возз'єднання (припало на 1954 рік) зі сторінок радянських ЗМІ із шаленою атакою стала пропагуватися заявлена й цілковито недоцільна з перспективи сьогодення фраза вождя більшовиків про те, що "при єдиній єдності пролетарів великоруських і українських вільна Україна можлива; без такої єдності про неї не може бути й мови".

У відповідь на нові атаки

Професор Микола Тимошик під час виступу на Міжнародній науковій конференції в Лондоні з нагоди 70-річчя Союзу Українців у Великій Британії. Листопад 2016

Москви українська політична еміграція посилює, поки що епізодично, видання так званої антирадянської літератури на теренах Західної Німеччини. Однак системно й широко цю роботу провадити не вдалося.

Після вбивства московським найманцем у Мюнхені 15 жовтня 1959 року Степана Бандери очільники ОУН вирішують перемістити свій видавничо-пропагандистський центр із Німеччини подалі від агентів Кремля. Тоді ж гостріше постала проблема збирання, зберігання і перевидання документів і матеріалів, пов'язаних із очолюваним цим провідником нації національно-визвольним рухом.

Із міркувань безпеки вибір припав на Англію. Сюди, в місто Ноттінгем, перевезли особисті речі, меблі та численні документи з мюнхенського помешкання Степана Андрійовича. Урочисте відкриття музею-архіву відбулося 20 жовтня 1962 року. Втім, через віддаленість цього міста від централей українських еміграційних організацій, 1978 року всі ці матеріали перемістилися до Лондона. Придомі Української Видавничої Спілки під числом 100 на Liverpool-

Street було добудоване спеціальне приміщення.

Саме там і продовжився спрямований на читача радянської України новий етап пропагандивної діяльності, — системної і масованої, яка досі велася епізодично.

Характер і зміст цієї діяльності досить чітко був окреслений пізніше ось у цьому пункті постанови IV Великого Збору ОУН (весна 1968):

"З метою мобілізації всього народу до боротьби за визволення, ОУН ініціює і підтримує протирежимні і протимперіальні настрої, процеси і тенденції в Україні та на цілому просторі імперії на всіх ділянках національного життя... ОУН підтримує різного роду дії в обороні українських національних, культурних і релігійних цінностей, традицій проти явних і прихованих... московських затій та диверсій, розкриваючи їхню протипроукраїнську суть і загрозу для самобутності української спільноти. ОУН поборює в Україні московські впливи в діяльності культури, ідеологічній та політичній концепції і символи російської окупації".

У відповідь на посилення репресій Москви проти українців закордонні частини ОУН і започаткували "Бібліотеку українського підпілля".

Головне її завдання — дати мільйонам українців на автотонних теренах головні орієнтири про цілі, завдання, стан перебігу українського національно-визвольного руху і з'ясувати головні причини невдачі чергової спроби українців здобути свою державу та винести з цього належні уроки.

Першою в цій переліку стала праця Петра Полтави "Хто такі бандерівці та за що вони воюють". Уперше її видали в підпільній друкарні ім. Якова Бусли в одній із утаємничених крівок 1950 року.

Тексти без коментарів

Основа серії склали тексти "з перших рук". Це укладені у хронологічному порядку документи й матеріали Організації Українських Націоналістів та верховного органу українського народу — Української Головної Визвольної Ради (УГВР). Упорядники виходили з того, що вся ця ідеологічно-політична, програмна й стратегічна документація, на основі якої підживлювався національно-

Будинок Української Видавничої Спілки в Лондоні на Ліверпуль Роуд, 200. Тут друкували і звідси поширювали в радянську Україну підривну літературу "лондонські бандерівці"

визвольний рух, фактично була малознаною, а то й зовсім невідомою і безпосереднім учасником підпілля, і пересіченим українцям.

Зважаючи на неодноразові спроби в минулому (та й тепер) фальсифікації руху оунівців зовнішніми і внутрішніми ворогами, ці збірки документів вирішили видавати без будь-яких коментарів, заміток чи інших матеріалів із діяльності цієї організації. Такого принципу редакція дотримувалася і надалі.

Книжки цієї серії стали виходити в одному форматі (12x17 см) і в однаковому оформленні — зеленого кольору тканинна оправа. (Згодом у такому оформленні виходитиме в Америці багатотомний “Літопис УПА”). Простий, але промовистий і вгадуваний логотип серії: стилізоване обрамлення Українського Тризуба двома стрічками, на яких міститься один із головних ключів нації: “Слава Україні! — Героям Слава!”.

Від часу заснування цієї серії видань (1955 рік) побачило світ 16 випусків. Останній позначений 1990 роком. Середній обсяг кожного тому — в межах 350 сторінок. Найменший за обсягом випуск (у якому з якихось причин не зазначено нумерації) вийшов 1999 року (96 стор.). Найбільшим — 15-й випуск (632 стор.).

Коротко оглянемо проблематику.

Спільним для кожного тому є те, що зміст публікацій пов’язаний з прізвищами Євгена Коновальця, Степана Бандери, Романа Шухевича, які очолювали українську націю в драматичні періоди її визвольної боротьби проти чотирьох окупантів України (московських, польських, румунських, німецьких), а згодом — проти двох найбільших мілітарних потуг світу того часу — Німеччини і Росії).

Змістові доміанти бібліотечної серії можна узагальнено відтворити ось такою цитатою: “Московщина наступає на Україну суцільно. Її загарбництво не обмежується до мілітарних засобів чи колоніального економічного визиску. Вона намагається витиснути на кожній ділянці життя поневоленої нації не лише своє тавро, але змінити духовість, світогляд, культурні притаманності, традиції нації, її соціальні, правні, релігійні ідеали, викоринити з поневоленої нації усе її внутрішньоприсуще, щоб раз на завжди знівельювати кожному націю, створити якесь алмагаму, вавилонську вежу, советський наряд, підложжям якого мала б бути московська духовність. Московський спосіб життя мав би замінити притаманний українській нації зміст життя і творчості”.

Проти нісенітних вигадок і неточностей

Перший випуск має назву “ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929—1955 років”. Вихід цієї книги відомий українській історик на еміграції Петро Мірчук назвав “найповажнішим із досі опублікованих причинків до історії ОУН”.

Значення уперше оприлюднених оригіналів документів полягало в наступному. Як організація підпільна, жорстоко переслідувана окупаційними властями (передусім поляками і росіянами), ОУН вимушено не оприлюднювала низки фактичних даних, що стосувалися структури, керівних органів та оперативної роботи. Тому в наявних пресових публікаціях про феномен оунівців можна знайти вигадки, інсинуації або неточності. І це легко вводить недосвідченого дослідника в оману.

Ось типовий приклад. У числі 7—8 журналу “Розбудова Нації”

Цих книг найбільше боялися кремлівські ідеологи

читаємо офіційне повідомлення Проводу ОУН: “Подасмо до відома, що в днях 20—24 червня 1932 р. відбулася у Відні конференція між представниками “Проводу Українських Націоналістів” і представниками ОУН на окупованих територіях...”. Далі йдеться про заходи, які запланували провести підпільники. Насправді ж конференцію провели не у Відні, а у Празі, до того ж, на місяць пізніше.

Запуск цієї фальшивки через пресу зніціював сам Провід ОУН зумисне, щоб увести в оману польську поліцію й спонукати її шукати керівний провід ОУН між особами, які були у червні 1932 року у Відні, а не між тими, хто був у липні того ж року в Празі.

Таким чином, лише з публікацій оригіналів офіційних документів, що здійснював сам провід ОУН через випуск “Бібліотеки Українського підпільника”, можна скласти повну і правдиву картину того, що, де, коли і як творилося від імені цієї організації. А не від імені переодягнених у форми вояків УПА, насланих Москвою енкаведистів чи “яструбків”, як це часто робили з провокаційною метою.

Особливе місце в аналізованій бібліотечній серії посідають її дев’ятий і десятий випуски, де подаються всі офіційні матеріали (постанови, резолюції, звернення, відозви, а також виступи учасників) Четвертого Великого Збору ОУН, який відбувся на еміграції навесні 1968 року і на якому новим головою ОУН обрали вірного соратника Степана Бандери Ярослава Стецька. Попереднє подібне зібрання відбулося 1943 року.

Термін “крах комуно-більшовицької імперії” придумали оунівці

Цей Збір мав переломний характер у зв’язку з ухваленню новою програмою дій у галузі ідеології, стратегії і тактики на період “до завоювання і зміцнення Української соборної самостійної держави”. Причому постанови такої держави було поставлене в залежність від розвалу Радянського Союзу.

Світова спільнота сприйняла це як сенсацію. Тому й резонанс довкола рішень проводу української еміграції був несподівано гучним. Можна без перебільшення ствердити, що тема краху комуно-більшовицької імперії “прописалася на постійно” в західній пресі саме після оприлюднення документів Четвертого Великого Збору ОУН. Більше того, Провід цієї організації ухвалив рішення доправити значну партію різноманітної інформації про нього нелегальними шляхами в Україну. І така акція, як згодом з’ясується, виявилася успішною.

Про те, що таких публікацій злякалися компартійні ідеологи і чекісти радянської України, свід-

чать дві доповідні записки КДБ при Раді Міністрів УРСР з грифом “Секретно”, адресовані ЦК Компартії України, віднайдені автором цих рядків у колишньому архіві КДБ. Зважаючи на невідомість та історичну цінність сюжету, варто подати з цих двох недавно віднайдених документів цитати розлогіше:

“3 19 квітня ц. р. КДБ при РМ УРСР зафіксовано масове засилання на територію України з Англії хитромудро виготовлених націоналістичних документів про т. зв. “IV Великий Збір ОУН”, що відбувся навесні 1968 р.

Залишаючи колишнє гасло ОУН, прийняти III збором, — “Свобода народам — свобода людині” і цим самим підкреслюючи вірність ідеям Бандери, IV збір висунув нове гасло “Київ — проти Москви”, яким виражає основний напрям підвільної діяльності бандерівців на сучасному етапі.

У Зверненнях Збору “До Українського народу”, “До українців у вільному світі” і “До поневолених народів на еміграції” сформульовані завдання, що випливають з “програми”.

У “Зверненні до українського народу” в числі таких завдань названі, зокрема, пробудження “національної самосвідомості, відмова від інтернаціональної співдружності і побудови комунізму...”

Українці, які перебувають на службі в радянських збройних силах, розглядаються в документах Збору як база для створення націоналістичних військових формувань, яким належить відіграти вирішальну роль у момент “революції”...

Скликання IV Великого Збору ОУН у 1968 році є спробою згуртувати всі націоналістичні емігрантські сили під одноосібним керівництвом бандерівців, про що свідчить обрання “провідником усієї ОУН” Ярослава Стецька”.

Третій випуск бібліотеки містить збірку документів Української Головної Визвольної Ради — революційного Парламенту і Уряду українського народу на час його

го визвольної боротьби. Том має назву “УГВР у світлі постанов Великого Збору та інших документів з діяльності 1944—1951 рр.”.

Сьогодні ця збірка цінна передусім історикам, адже в ній розміщено документи, актуальні й нині. Такими зокрема є “Звернення воюючої України до всієї української еміграції”, “До всіх насильно вивезених з України”, “Постава українських мас супроти большецьких окупантів”. Є тут і кілька публіцистичних статей. З-поміж тих, які можуть бути цікавими для нинішнього читача, — критичний аналіз радіопередач “Голосу Америки” на Радянський Союз та розвідка О. Горнового про свободу преси в СРСР.

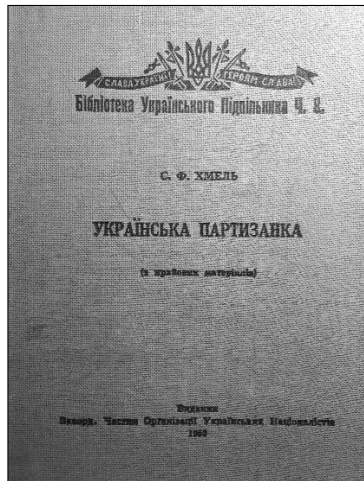
Особно виділяють в цій серії два томи, про зміст яких — нижче.

Про актуальну нині українську партизанку

Під числом шість вміщена “Українська партизанка” С. Хмеля. Книга незвична за задумом та його втіленням і, напевне, єдина в такому роді літератури.

Майже 300-сторінковий текст розділений на три частини.

У першій популярно подається історія: якими були завдання українських партизан, як відбувався призов юнаків до повстанських загонів, у чому особливості вишколу командирських кадрів. Окремо у цій частині йдеться про організаційні аспекти УПА: влада, зброя, виряд, місця розташування. Цікаві параграфи про вишкільні програми для рядового повстанця і командирів та стар-

шин, про бойові прикмети та обов’язки командира.

Друга частина присвячена бойовим навичкам повстанців у різних структурних одиницях: рої, чоти, сотні, курені, загони (з’єднанні, полку). А скільки нюансів постає, коли знайомишся з особливостями оборони чи наступу за різних обставин (уночі, вдень, узимку, в дощ) і в різних місцях (у горах, в оселі, в лісі, на річці).

В останній частині подано основи партизанки. На конкретних прикладах розглядаються різні ситуації під час рейдів, зустрічних боїв, облав, постойів чи оборони. І насамкінець аналізуються форми партизанської боротьби: наскоки, непокоєння, засідки, диверсії.

Ця праця тим цінніша, що її автор, здібний до слова і образного мислення, — відважний, винахідливий і знайний у підпіллі учасник повстанського руху.

Тепло й проникливо сказав про цю книжку побратим автора Євген Рен: “Написати на Рідних Землях працю про партизанську боротьбу — діло дуже трудне. Незвичайно важкі умовини, конечність конспірації, трудність збирання і переховування матеріалів — усе це дуже утруднює працю підпільного автора... А коли ще додати, що в партизанських боях велику ролю відіграє не лише зброя і тактика, а й насамперед психіка і моральний стан бійців, — тоді можемо вповні усвідо-

мити, як важко все це ґрунтовно вивчити, належно збагнути та вичерпно описати”.

У другій книжці серії вміщені два популярно написані есеї-спогади про одного зі знакових провідних українського націоналістичного руху генерала Романа Шухевича (Тараса Чупринку).

Перший есеї “Роман Шухевич — символ незламності” належить перу професора Степана Шаха. Спонукою до написання цього тексту стала доповідь автора, виголошена на жалобних сходинах українського громадянства Мюнхена з нагоди 15-річчя героїчної смерті безкомпромісного борця за соборну Українську державу.

Другий есеї — “Роман Шухевич — провідник повстанських військ” — написав доктор Григорій Васильович.

Видання приурочене цій пам’ятній даті і побачило світ 1966 року.

Чому змінено назву бібліотечної серії

З перенесенням своєї діяльності на рідні землі у першій половині 90-х років минулого століття, провід ОУН приймає рішення продовжити ознайомлювати українців з програмними засадами своєї діяльності — у вже випробуваній формі. Не змінюючи логотипу, формату та художнього оформлення книжок, оновили лише назву старої серії, що вже не відповідала історичним українським реаліям. Отож замість “Бібліотеки Українського підпільника” у світ стала виходити “Бібліотека Українського державника”.

У передмові до другого випуску нової бібліотеки, де надруковано матеріали й постанови IX Великого Збору ОУН, наголошувалося на вагомому історичному значенні саме цього заходу України (липень 1996 року):

“Історичність IX Великого Збору ОУН полягає ще в тому, що він відбувався вперше після піввіку знову на рідних землях... Засвідчено історичну безперервність ОУН з-під стягу С. Бандери... Шлях від першої точки декалогу до десятої — нескінченний, він вічний, як і вічна сама нація”.

Матеріальні засади видань

І насамкінець про кошти, за які видавали й пересилали з Лондона в радянську Україну так звану підвільну літературу. Звісно, що кошти ці бралися не з британської казни. Та й чужинських спонсорів, як про це неодноразово гула радянська преса, на це зазвичай не знаходилося.

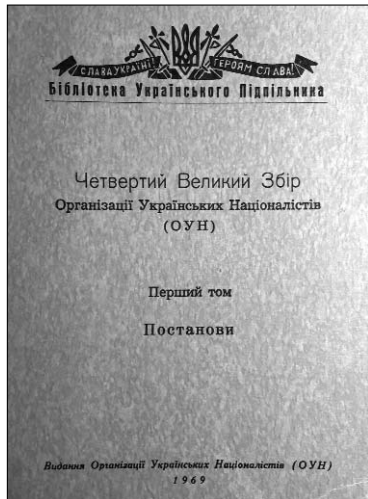
Усе, на що організовані українські емігранти спромоглися за роки перебування на чужині для потреб громади (народні доми, церкви, недільні школи, видавництва та редакції часописів), — набувалося коштом громади. У пору, коли поруйнована війною Європа ставала на ноги, заробітки емігрантам діставалися нелегко. Але внутрішній обов’язок, витоки якого сягають часів давньоукраїнської держави Київська Русь, — віддавати на потреби громади десяту частину заробітку, для багатьох національно свідомих емігрантів тривалий час був незмінним.

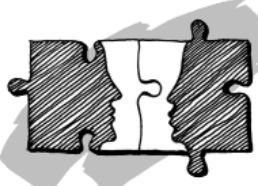
Одним із джерел поповнення фонду став прибуток з продажу книжок “Бібліотеки Українського підпільника”.

Ця важлива для емігрантів стаття витрат мала назву: “Фінансування видань, потрібних в Краю”. Краєм (або Старим Краєм) із великої літери ставала для них втрачена, гадали, тимчасово, рідна Україна.

Київ-Лондон-Київ

Далі буде.

Берестейський договір: 1918—2018

Олександр СЛПЧЕНКО,
Надзвичайний і Повноважний
посол України

Як відомо, Центральна Рада не визнала петроградського перевороту, що привів до влади "уряд народних комісарів... не визнаючи переважною більшістю населення країни". Навпаки, вона виступила ініціатором проведення переговорів про створення "однорідного соціалістичного міністерства", тобто нової центральної влади Росії, "спільними силами урядів України, Дону, Кубані, Кавказу та інших областей разом з центральними органами всеросійських революційних демократій".

Взагалі, за тих умов розгардіяшу і політичної сваволі в тилу і на фронтах Україна здавалася певним островом стабільності. Їй вдалося сформувати функціональний механізм самоврядування у вигляді парламенту (Центральна Рада) та уряду (Генеральний секретаріат); 20 листопада (за н. с.) III Універсалом було проголошено утворення Української Народної Республіки, хоча й без розриву федеративних зв'язків із Росією.

Не випадково з'явилися ідеї про перенесення столиці майбутньої федерації до Києва; туди ж верховний головнокомандувач Духонін хотів перевести свою Ставку з Могилева. А після її захоплення більшовиками і вбивства генерала до Києва перебралися представники російських союзників — Англії та Франції, натякаючи на можливість обмінятися з УНР офіційними дипломатичними місцями.

Замість Південно-Західного та Румунського фронтів було створено єдиний Український фронт "для кращого втілення в життя справи тимчасового перемир'я і для захисту України"; активізувалася українізація та повернення на батьківщину військових частин. Вдалося обеззброїти та вивезти за її межі пробільшовицькі налаштовані неукраїнізовані частини, перешкодити використанню території України для транзиту на Дон і Кубань загонів Червоної гвардії і матросів.

Україна не підтримала й намірів Петрограда щодо сепаратного замирення з державами Четвертого союзу (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією), виступаючи за "загальний демократичний мир" за участю країн Антанти; вона спочатку проігнорувала запрошення більшовиків приєднатися до розпочатих контактів з німцями. Проте, щоб не дати їм можливості представляти себе єдиним правоспроможним урядом колишньої Російської імперії, Генеральний секретаріат призначив

Хроніка подій

своїх спостерігачів "для інформації та контролю". На той час вповні виявився увесь комплекс суперечностей між Києвом і Петроградом, що обрав тактику силового тиску. Професійний царський дипломат Георгій Чичерін, який невдовзі замінить Троцького на посаді наркома закордонних справ, так відгукнувся про її натхненників: "Нешастя у тому, що Троцький полюбляє театральне громовержство... і виявляє ультравойовничість... А Ілліч полюбляє рішучість, безпошадність, ультиматуми і т. ін."

Ось у їхньому співтворстві, до якого приєднався ще один "аматор гострих справ" Сталін (унікальний випадок такого потрійного співтворства!), з'явився 17 грудня документ під претензійною назвою "Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української Ради".

Показово, що на відміну від інших найперших "післяжовтневих" документів, що за прикладом французької революції іменувалися декретами, цей названо маніфестом. Очевидно, тут спрацювали інші асоціації. Його автори, мабуть, пригадали знаменитий царський маніфест 1905 року. Наслідуючи його, більшовиць-

родної Республіки і повне її невтручання у справи Республіки;

2) задоволення вимог про українізацію військових частин і виведення цих частин з інших фронтів у межі України;

3) належне врегулювання питання про ершові знаки і золотий запас;

4) невтручання Ради Народних Комісарів і Ставки Головнокомандуючого в управління українським, тобто румунським та південно-західними фронтами;

5) вирішення питання про мир за участю Української Республіки".

Все ще впевнений у своїх силах Генеральний секретаріат вимагав також попередньої оплати за поставки продовольства. Ну, й нарешті, смілива заявка: не менше "третини представництва" у якомусь, лише передбачуваному федеральному урядові має бути закріплено за Україною, що "відзначається організованістю і прагненням до дійсного порядкування відносин у всій Росії".

Не забуваймо — цей обмін посланнями відбувався через неповних півтора місяця після перевороту у Петрограді, коли прихід до влади більшовиків з їхньою новоявленою РНК здавався якимсь короткочасним непо-

замість відкритих воєнних дій відбувалося повзуче захоплення окремих міст і територій. Про настрої, що панували тоді в Києві, і суперечності між членами керівництва країни свідчить протокол одного із засідань Генерального секретаріату. На слова секретаря з військових справ С. Петлюри: "Становище дуже грізне... Треба ясно сказати, чи воюємо ми, чи ні" і пропозицію секретаря пошт і телеграфу М. Шаповала "розірвати цілком з Совітом Народних Комісарів і розпочати рішучу боротьбу з більшовиками" ("Україну оголосити на воєнному стані і одрізати від півночі", розібравши залізницю, припинити поставки продовольства) голова В. Винниченко відреагував мляво: "Всі ті засоби... занадто серйозні, щоб їх можна було взяти без крайньої для цього потреби. Раніше треба запитати Совіта Народ. Комісарів, чи воює він, чи ні; тільки тоді можна зважитися на такі рішучі засоби боротьби. Крім того, треба зроби умот військових сил і зброї".

Невдовзі становище стало критичним, загони Муравйова насувалися на Київ, і укладення миру на Західному фронті набуло особливої актуальності, не залишаючи місця для дальших вагань. Тим більше, що від прибулих із Берестя спостерігачів (члена Центральної Ради М.

Левитського, Михайла Полоза та Олександра Севрюка, затверджена на загальних зборах лише двох провідних фракцій Ради — есерів та соціал-демократів. Вік делегатів — між 24 і 34 роками, без дипломатичного досвіду.

Чому саме на них зупинили вибір, можна лише здогадуватися. Ну, скажімо, інженер-шляховик Голубович — як не як, член уряду, генеральний секретар торгівлі і промисловості. Але студент Севрюк, який кинув навчання, просто близький до сім'ї Грушевського; правда, володіє німецькою та французькою. Левитський — початкуючий юрист, представник (неофіційний) української громади Кубані. Любинський — лінгвіст-діалектолог. Полоз навчався у сільгоспакадемії, воював. 36-річний Сергій Остапенко, який пізніше його замінить, уже встиг оформитися як спеціаліст-статистик. Революційні події ввели їх усіх на авансцену політичного життя України.

У Брест-Литовську на них очікувало протистояння з потужними професійними кадрами чотирьох держав. Назвемо основних: принц Баварський Леопольд — генерал-фельдмаршал, главнокомандувач німецьких військ на Східному фронті; його начальник штабу генерал Гофман; статс-секретар МЗС Німеччини, дипломат з 20-річним стажем барон Кюльман; міністр закордонних справ Австро-Угорщини, граф Чернін; міністр юстиції Болгарії Попов і головний візир та міністр закордонних справ Туреччини Нессімі-бей.

Більшовиків представляли професійні революціонери, нібито соціалісти: Лев Троцький, Адольф Йойффе, Лев Каменев, Лев Карахан плюс військові експерти з Генерального штабу. Єдиною жінкою в делегації була есерка-терористка Камерігая-Біценко (1905 року вона застрелила воєнного міністра Сахарова; у Черніна виникло враження, що у Бресті вона "шукає чергову жертву"). Від "революційних мас" до складу делегації входили солдат Беляков, робітник Обухов та матрос Олін. Їхні прізвища схожі на партійні псевдоніми — скорше за все, це була прихована охорона. До комплексу не вистачало селянина; представника селян Сташкова підібрали вже дорогою. Втім, жодного внеску у роботу делегації він також не зробив, відзначившись лише надмірною схильністю до дармової випивки.

1 січня 1918 року, раніше за всіх, делегація УНР вже була у Бересті. Формально погодившись з її присутністю, РНК за її спиною надіслала телеграму до Харкова, запрошуючи представників щойно утвореного Народного секретаріату також узяти участь.

Склалася фантастична переговорна ситуація. В принципі тут вели діалог дві сторони, які досі суперничали: Росія і Четвертий союз, обидві бажали закінчити війну. Але всередині кожної з них немає єдності. І більшовики, і Рада говорять про революцію, соціалістичні ідеали, федерацію вільних народів і т. ін. Проте це, так би мовити, загальні слова. А по суті між ними війна і про жодне рівноправ'я Петроград не мислить.

Далі буде.

кий маніфест також "дарував" народу України право на незалежність, водночас відмовляючи його представницькому органу в праві на будь-які самостійні дії. А в "ультимативній" частині документа Центральну Раду звинувачено у "нечуваній зраді революції" без уточнення, про яку революцію, власне, йдеться. Адже Рада якраз і обеззброювала ті розпропаговані більшовиками частини, які виступили проти законного і визнаного нею Тимчасового уряду, утвореного у лютому 1917-го. Щодо стосується жовтневих подій, то революцією їх вважали лише у Смольному.

Для своєї відповіді Україна не чекала встановлення ультиматумом 48 годин. Практично того ж дня у Петрограді її представники змогли ознайомити більшовиків з чіткою відповіддю (подається зі скороченнями): "... Конфлікт між Українською та Великоросійською Республіками можна владнати за дотримання таких умов:

1) визнання з боку Ради народних комісарів прав Української На-

розумінням. Тому висловлену у відповіді Центральної Ради згоду на мирне розв'язання "конфлікту братніх народів" і на співробітництво у праві на будь-які самостійні дії за доброї волі і бажання розцінити як досить вагому форму підтримки нового режиму. Але такого бажання не було.

Через кілька днів більшовики у Харкові утворили альтернативні органи "влади" — Центральний виконавчий комітет і Народний (на відміну від київського Генерального) секретаріат. Такий прийом створення паралельних "народних" урядів більшовицькою дипломатією пізніше застосовувався неодноразово. Як приклади можна навести уряд Куусінена у дачних Теріоках перед початком війни з Фінляндією 39-го, Люблінський комітет, оформлений у Москві 44-го, або оголошення про новий уряд Кадора, зроблене з Ужгорода 56-го. Шось подібне перебуває і сьогодні в окупованих Луганську і Донецьку.

Війну Українській Народній Республіці було оголошено, але

«Просвіта» Київщини вшанувала жертв Літківського бою

Євген БУКЕТ,
голова КОО ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка
Фото Павла ЗОЛОТАРЬОВА

3 лютого, у день 100-річчя Літківського бою Київське обласне об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка вшанувало пам'ять загиблих у с. Літки Броварського району військовиків Української Народної Республіки.

Після бою під Крутами великий загін у складі 24 юнкерів створеної на базі Костянтинівського військового училища в листопаді 1917-го в Києві Київської військової школи ім. Богдана Хмельницького відступав у напрямку до української столиці. Залізницею вони доїхали до станції Бобрік (далі вона була захоплена військами Муравйова), пройшли через село Семиполки і лісом дійшли до Літок. Там загін став на ночівлю.

Вже на світанку в село увійшли червоні, і воїни УНР вступили з ними у нерівний бій. 20 бійців (за іншими даними — 21) загинули в бою, чотирьох окупанти стратили. Пізніше місцеві селяни позвозили загиблих і поховали їх у братській могилі, насипали над нею курган.

Серед ранніх поезій Павла Тичини є вірш, який за версією місцевого краєзнавця може стосуватися саме Літківського бою.

*Зразу ж за селом —
всіх їх розстріляли,
всіх пороздягали,
з мертвих насміхали,
били їм чолом.
Випала ж зима! —
Що тепер всім воля,
врізали вам поля,
в головах тополя,
а голів нема.
Як зчорніла ніч —*

*за селом світило,
з співами ходило,
берегло, кадило
безневинну січ.*

Відомо, що рідний брат Павла Тичини Євген на початку 1920-х років (зберігся датований лист) був організатором Автокефальної церкви у Літках. Діяльність у царині “українізації релігії” привернула увагу “чехістів”. Євгена Тичину заарештували, і Павлові довелося його (за власними пізнішими спогадами) рятувати... Можливо, саме від брата поет і дізнався про Літківський бій.

На Великдень 1929 року на могилі з'явився дубовий хрест із написом: “Тут поховані українські козаки, по-звірячому закатовані більшовиками”. Усі, хто йшов уранці святити паску, побачили того хреста, а наступного дня його вже не було. Від вишневих дерев, якими була обсаджена могила, позалишалися тільки пеньки. З часом і їх повикорчували, курган зрівняли із землею і

через поховання проклали широку стежку. Хтось доніс “куди треба”, що хреста встановив місцевий столяр Степан Обеременко, двоє братів якого були офіцерами в армії УНР. 10 років Обеременко відбув за свій вчинок в одному з сибірських концтаборів, потім змучений повернувся у Літку. Тут його невдовзі й поховали.

З архівних документів відомо, що “Просвіта” в містечку Літки існувала 1918 року, при ній діяв театральний гурток. Один з ініціаторів відродження літківської “Просвіти” Віктор Прокопович Терещенко розповів, що 1965 року на околиці Літок, поблизу Дарницького кладовища, екскаваторник Іван Микитась навантажував будівельний кар'єрний пісок. І раптом наткнувся на людські кістки й рештки напівзотлілого військового спорядження. Батько пана Віктора Прокіп Терещенко, який вчителював у літківській школі, розпитав старших людей про історію села і

багато дізнався про події січня 1918-го і повстання 1920 року в Літках. Прокіп Андрійович зміг захопити молодших односельців, своїх учнів, близьких і родичів ідеєю за першої нагоди поновити понівечену могилу. Це стало можливим тільки в незалежній Україні.

На початку травня 1996 року на зборах літківської “Просвіти” донька Прокопа Терещенка Лідія Шусть запропонувала відновити могилу воїнів УНР і виконати таким чином заповіт покійного батька. Наступного ранку кілька десятків людей із лопатами зібралися біля піщаного кар'єру. 85-річний (на той час, а нині теж покійний) Петро Михайлович

Юрченко, свідок бою, який жив поряд, вказав на місце поховання. Петро Костенко висипав туди перший із привезених шести кубових землі. За ним Віктор Пилипенко зсипав зверху землю з двох тракторних причепів, Микола Попович — екскаватором, а люди — шанцевим інструментом підправили конус могили. Встановили хрест із металевих труб, виготовлений Віктором Терещенком із тим же написом, що був колись: “Тут поховані українські козаки, по-звірячому закатовані більшовиками”. Могилу обклали дерном і огородили ланцюгами.

2000 року журналіст Володимир Чепур-Удайський видав брошуру, де описав літківські події. Того ж року поновили насип кургану з допомогою київського архітектора Анатолія Цуркана. Восени 2007 року за фінансової підтримки голови сільської ради Лідії Пінчук здійснили третю, ґрунтовну, його реконструкцію.

Щороку в першу суботу лютого гості з різних куточків України приїжджали, аби разом з літківцями вшанувати пам'ять полеглих українських воїнів. Бував тут Президент України Віктор Ющенко. Багато років поспіль серед організаторів меморіальних заходів — член контрольно-ревізійної інспекції ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Микола Оцун. Він зокрема організував перевезення до Літок одного з останніх елементів художнього оформлення могили — металевої шинелі й кашкета воїна-крутянца.

Але цьогоріч, саме на 100-річчя бою, багатолітню традицію порушила місцева влада! Голова Броварської районної державної адміністрації М. Ф. Клименко та Літківський сільський голова І. Г. Андріяш вирішили 29 січня біля кургану загиблим воїнам УНР в с. Літки вшанувати пам'ять загиблих у бою під Крутами. А до просвітян у суботу долучилися воїни АТО. У результаті традиційний захід у першу суботу лютого був нечисленним, оскільки проводився тільки силами громадськості. Сумлінно відправив молебень і 29 січня, і 3 лютого тільки отець Миколай, настоятель Покровської парафії УПЦ КП...

Київське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка найближчим часом звернеться до керівництва Київської ОДА і Броварської РДА із пропозицією офіційного закріплення за першою суботою лютого дня пам'яті жертв бою в Літках. На наше глибоке переконання, кожен загиблий за волю і незалежність України заслуговує на гідне вшанування пам'яті, кожна подія доби визвольних змагань має бути окремо відзначена в календарі пам'ятних дат.

Наш земляк — герой Крут

Шановна редакція тижневика “Слово Просвіти”!

Надсилаю статтю, варту уваги широкій аудиторії громадян України, а не лише мешканців нашого району. До такого висновку прийшли члени селищного осередку “Просвіта”, коли переглядали наявний у нас матеріал, що стосується відзначення 100-річчя бою під Крутами. Ось інформація, яку надала нам учитель історії Ружинської гімназії, керівник краєзнавчого музею гімназії Марія Дмитрівна Ковальчук.

Тривожні дні 1918 року. Більшовицькі війська рушили на Україну з метою поневолити нашу державу. Боротьба була жорстока і кривава. Українське військо під командуванням Симона Петлюри виявилось безсилим перед більшовицькою навалою. На захист столиці поспішили новостворені загони молодих патріотів. Один із них, до лав якого входив і наш земляк Павло Іванович Кольченко, зустрів ворога на залізничній станції Крути.

Павло Іванович народився у селі Баламутівка Сквирського повіту Київської губернії (тепер село Заріччя Ружинського району Житомирської області) у родині селянина Івана Опанасовича Кольченка. Навчався у Четвертій Київській гімназії, де закінчив 7 класів. 10 серпня 1917 року подав прохання зарахувати його до 8 класу Другої Київської гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства. Зберігся протокол його

вступного іспиту з німецької мови від 6 вересня 1917 року.

У важкі для країни дні молодь не стояла остронь. На початку січня 1918 року відбулося віче українських студентів Університету Святого Володимира та Українського народного університету, на якому студенти вирішили створити студентський курінь Січових стрільців. На пропозицію відгукнулись і учні Другої Київської гімназії.

Вони провели збори, на яких головою обрали Павла Кольченка, учня 8 класу гімназії, який уже встиг побувати на фронті (тривала I Світова війна), тому Павла вважали найдосвідченішим у військовій справі. Він запропонував ухвалити постанову, подібну тій, яку ухвалили студенти на вічі.

Постанову ухвалили, і учні готові були йти на боротьбу з ворогом. Директор гімназії намагався відмовити їх, але це йому не вдалося, тому він оголосив перерву у навчанні двох старших класів на період їхнього перебування у війську.

Наступного дня молодь зібралась у будівлі Педагогічного музею для реєстрації. Павло Кольченко виступив перед студентами. Наголосив на загальному становищі в державі і на тому, що московські окупанти загрожують поневолити Україну, тому необхідно братися до зброї.

*...У Києві під Крутами,
Був тяжкий бій з москалями
сотні катів на одного,*

Перший зліва Павло Кольченко — учень Київської гімназії

на студента молодого.

Червоні сніг на полі

Це пролляли кров герої...

...У незабутній день 29 січня

1918 року загинув і наш земляк, ще зовсім юний Павло Кольченко. Він потрапив у полон і був розстріляний більшовиками. 19 березня 1918 року героїв Крут перепоховали у братській могилі на одній із київських круч (Аскольдова могила).

Ось таку історію героїчного чину розповідають учні-екскурсоводи у краєзнавчому музеї Ружинської гімназії.

Наш осередок “Просвіти” письмово звернувся до селищного голови В. І. Жарського з пропозицією встановити пам'ятний знак Герою Павлу Кольченку на площі перед Зарічанською школою. Очільник селища запевнив нас, що вже цього року такий гра-

нітний знак буде окрасою села, з якого понад 100 років тому ввійшов у Пантеон самовідданих борців за Україну Павло Кольченко.

Р. С. Вчителька М. Д. Ковальчук надала мені джерела, звідки взято цю інформацію. Серед них книга “Героїка трагедії Крут”, упорядник В. І. Сергійчук, збірник наукових праць “На службі Клію”, 2000 р., історичний роман “Симон Петлюра. На пробудженому вулкані”, де є епізод про зацікавлення С. Петлюрою молодим патріотом П. Кольченком.

Крім того, ще живі нащадки Кольченка, а саме Василь Мельничук, рідний племінник П. Кольченка.

З повагою, Віктор МИТЮК,
голова Ружинського селищного осередку “Просвіта”

Через Крути до майбутнього

Оксана КЛІМОВА,
завідувач відділу обслуговування ЦРБ

29 січня 2018 року виповнилося 100 років із часу бою на станції Крути між військовими підрозділами Української Народної Республіки та російською більшовицькою армією під командуванням М. Муравйова. Бій під Крутами був одним із етапів неоголошеної війни радянської влади проти незалежної України у 1917—1920 роках, саме там 1918 року відбувся бій, що на довгі роки став одним із символів боротьби українського народу за свободу і незалежність.

Про події тих далеких років у Кам'янець-Подільській центральній районній бібліотеці члени клубу “Юність”, студенти Кам'янець-Подільського коледжу культури і мистецтв біблотечного відділення Оксана Гарук та Дар'я Ключевська, підготували презентацію виставки “Волі народної дзвін”. Нині повторюється історія майже столітньої давнини. Знову незалежність, і знову загроза зі сходу. Але, попри все, сучасні українці спільними зусиллями відвернуть війну сьогодення.

Україна пишається молодими Героями. Пам'ять про них, як і та справа, за яку вони боролися, — невмируща. Вічна їм слава.

“Завдяки діяльності Товариства збереглась українська нація, українська мова, культура, звичаї”.

Берегиня української нації... Тернопільщина готується до 150-річчя Товариства “Просвіта”

Казимир ЯРЕМА,
голова Тернопільського районного відділення ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

*Прапор “Просвіти” — це знак
Наших найкращих бажань.
Старець чи молод юнак —
З нами під прапор наш стань!
(Василь Щурак,
“Гімн “Просвіти”)*

Після поділу Польщі у 1772, 1792, 1795 роках Галичина, Закарпаття і Буковина відійшли до Австрійської імперії. Діяла політика онімечення, ополячення, мадяризації і румунізації українців, але було дозволено створення громадських українських організацій, діяли українські школи. Одним із перших визначних пробудників українського духу в Галичині було духовенство, зокрема вихованці Львівської Духовної семінарії Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький — так звана “Руська трійця”, що видала у 1837 р. першу літературну збірку в Галичині “Русалка Дністрова” народною українською мовою. Хоча австрійська влада надавала перевагу полякам, і всі губернатори в Галичині були поляки, українці боролися за свої національні права. В ході буржуазної революції 1848—1849 рр. в Австрійській імперії українці утворили “Головну Руську Раду”, яка домогалася автономії для Східної Галичини, домоглась видавництва першого українського часопису “Зоря Галицька” і відкриття при Львівському університеті кафедри української філології.

8 грудня 1868 року у Львові стараннями народовців було засновано Товариство “Просвіта”. Його мета була здійснювати освіту селян та інших верств українців, боротися за українську мову, культуру, обстоювати окремішність українського народу і право українців на свою державність. А найголовніша перспективна мета “Просвіти” — створення на етнічних українських землях від Сяну до Дону, де споконвіків проживали українці, могутньої Самостійної Соборної Української держави.

На Тернопільщину “Просвіта” прийшла у 1870 р. Одна з перших філій Товариства “Просвіта” була створена у селі Денисів Козівського р-ну отцем Йосипом Вітошинським та директором школи Іваном Блажевичем.

29 червня 1876 р. була створена філія Товариства “Просвіта” у місті Тернополі. Першим головою обрали голову міста Тернополя Володимира Лучаківського, а секретарем — Олександра Барвінського. Тоді ж виникли філії Товариства “Просвіта” в містах Тербовля, Бережани, Чортків, Борщів, Заліщики, Зборів та ін.

Спочатку Товариство “Просвіта” утворилося в Західній Україні, пізніше — по всіх етнічних землях, де проживали українці: на Кубані, на Зеленому Клинні, на Поволжі, в українській діаспорі — США, Канаді, Бразилії, Аргентині та ін. На українських землях, окупованих царською Росією, Товариство почало діяти після 1905 року.

На теренах Тернопільського району однією з перших була утворена філія Товариства “Просвіта” у 1884 р. в селі Біла на чолі з громадським діячем, батьком славнозвісної співачки Соломії Крушельницької, отцем Авмросієм Крушельницьким. У той час осередки “Просвіти” утворювалися передусім у тих селах, де більшість населення були українці. 22 квітня 1896 р. відкрита читальня “Просвіти” у селі Дичків, а в 1912 р. — в селі Прошова. Тоді ж були відкриті читальні “Просвіти” в селах Настасів, Острів, Мишковичі, Велика Березовиця, Великі Гаї, Товстолуг, Великі Бірки, Великий Глибочок, Козівка, Гравівці та ін.

Велика національна свідомість і самоорганізація українців сприяли тому, що “Просвіта” Галичини напередодні Першої світової війни мала 77 філій, 2944

журнали, наукову та художню літературу. При “Просвіті” діяли товариства тверезості, які боролися із пияцтвом.

До безкорисливої жертвової діяльності на просвітницькій ниві долучилися десятки тисяч національно свідомих українців. Як розповідали просвітяни Тернопільського району із села Прошова — Зіновій Гарник, із села Острів — Бронислава Сушко, із села Мишковичі — Левко Венгер, із села Йосипівка — Михайло Ярема та інші, селяни-просвітяни в часи австрійської та польської окупації добровільно, часто позичаючи гроші в банку під заставу власної землі, віддавали кошти на будівництво читалень, створення бібліотек. Мешканець смт В. Березовиця Петро Гриб розповідав, що його старший брат Михайло, аби розпочати будівництво хати-читальні в рідному селі Львівської області, продав корову, а його друг продав коня. А мешканець села Йосипівка Андрій Рудий вислав гроші з Канади, за які купили землю під будівництво читальні “Просвіти”. Репетицію вистав і концертів та їхню постановку просвітяни здійснювали у холодних столах, а виручені кошти йшли на розбудову Товариства “Прос-

Тернопільська делегація Х з'їзду ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка:
1 ряд: В. Іванишин, О. Шеліга, Б. Савак, О. Ломакіна, П. Мовчан (голова Товариства), Д. Чубата, Я. Павлів, К. Ярема, М. Лагойда, Н. Водинець;
2-й ряд: О. Варакута, В. Івасечко
18.11.2017 р.

читальні, майже 200 000 членів. На Тернопільщині осередки “Просвіти” діяли в 75% населених пунктів. Організаторами і активістами “Просвіти” були священники, учителі, творчі люди, свідомі селяни, ремісники, студенти, чиновники. Вони були організаторами і безпосередніми виконавцями усіх заходів, які проводила “Просвіта”: збирали внески і пожертвування на будівництво народних домів, хат-читалень, організацію бібліотек, хорів, оркестрів, створювали драматичні гуртки, спортивні товариства “Сокол”, “Каменярі”, господарські кооперативи, спілки. При “Просвіті” діяли товариства “Рідна школа”, “Союз українців”, засновували музеї, друкарні, навчальні курси, видавали газети,

і таких прикладів тисячі.

Окупанти всіх мастей нищили “Просвіту”. Російська царська влада у 1914 р. по-варварськи руйнувала просвітянські читальні, спалювала бібліотеки, ламала музичні інструменти, громила кооперативи, спілки, ув'язнювала й вивозила в Сибір на каторгу активних просвітян. Польська окупаційна влада всіляко перешкоджала діяльності “Просвіти”, а 1930 р. провела проти українців пацифікацію (акцію втихомирення). Загони польського війська і поліції нападали на українські села, громили будинки “Просвіти”, прилюдно били палицями на майданах сіл і міст активістів “Просвіти”, забиваючи часом і до смерті. Польські поліцаї забили голову “Просвіти” в селі Богат-

Юні просвітяни села Острів С. Кожушко, Л. Ярема, Н. Кожушко на святі в честь 147-річчя “Просвіти”. Акомпанує К. Ярема.
8 грудня 2015 р. Тернопільський краєзнавчий музей

ківці Тербовлянського р-ну священника Євгена Мандзія, дочка якого Марія Євгенівна пізніше багато років працювала вчителькою німецької мови у селі Йосипівка, вчила мене, але ніхто не знав правди про її батька. А українську патріотку, відому письменницю з села Денисів Козівського р-ну, багаторічну голову “Просвіти” Іванну Блажевич польські шовіністи били прилюдно палицями, поламали пальці рук, через що вона стала інвалідом, а потім ще отруїли її двох маленьких донечок, давши їм цукерки з отрутою.

Московсько-більшовицька влада у 1939 і 1944 рр. повністю знищила “Просвіту” і заборонила її діяльність. Десятки тисяч просвітян було заарештовано, відправлено в тюрми і концтабори, багато з них загинуло. Загинули в концтаборах Воркути голови “Просвіти” із села Прошова Павло Гарник, із села Йосипівка Богдан Ярема та багато інших. Були заарештовані й відправлені на каторгу греко-католицькі священники, які не зреклися своєї віри і не перейшли на руську православну церкву із села Острів — Василь Глуховецький, села Настасів — Чапіль, В. Березовиці — Курлоз та ін. “Просвіта” в Україні була заборонена майже півстоліття, діяла тільки в українській діаспорі.

Товариство “Просвіта” виконало свою історичну місію. Завдяки діяльності Товариства збереглась українська нація, українська мова, культура, звичаї. “Просвіта” виховала сотні тисяч патріотів, героїв, які боролися і віддавали життя за Незалежність України у лавах Січових стрільців, УГА, армії УНР, ОУН-УПА.

Відродження “Просвіти” відбулося у 1989—1991 рр. у час національно-визвольних змагань за здобуття Україною незалежності. 22 листопада 1988 року в актовому залі Тернопільського педінституту відбулася установча конференція, на якій було утворене обласне Товариство української мови ім. Тараса Шевченка. Його головою обрали професора Романа Гром'яка. А 11—12 лютого 1989 р. було утворене Всеукраїнське об'єднання товариства української мови ім. Т. Шевченка на чолі з Д. Павличком. А 12 жовтня 1991 р. воно було реорганізоване у Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

Його головою обрали Павла Мовчана.

Просвітяни брали активну участь у національно-визвольних змаганнях 1989—1991 рр., Помаранчевій революції, Революції Гідності, у всіх акціях боротьби за українську Україну, збереження і розвитку української мови, культури і звичаїв.

У 1989—1991 рр. перші осередки товариства української мови ім. Т. Шевченка утворились у селах Тернопільського району Великі Гаї, Прошова, Острів, Мишковичі, смт Великі Бірки, голови яких Тарас Вавринів, Зіновій Гарник, Казимир Ярема, Богдан Венгер зазнали тиску від радянської влади. За роки незалежності України силами просвітян і громадськості в Тернопільському районі 1990 року в селі Острів було перейменовано вул. Леніна на вулицю імені поета-патріота Василя Ярмуша, встановлено пам'ятники: у селі Козівка — Степанові Бандері в 1992 р., у смт В. Березовиця — Тарасові Шевченку в 1993 р., у селі Кип'ячка — Кирилові Студинському в 1997 р., в селі Настасів — пам'ятник на честь Незалежності України в 1994 р., у селі Великий Глибочок — створено музейний комплекс і встановлено пам'ятник Ярославу Стецьку в 2004 р., в селі Острів — створена кімната-музей Василя Ярмуша в Острівській ЗОШ в 2000 р., у селі Шляхтинці — встановлено пам'ятник Олександру Барвінському в 2005 р., у селі Смиківці — встановлено погруддя Тарасові Шевченку у 2012 р., у селі Біла — встановлено пам'ятний хрест в пам'ять жертвам голодоморів в Україні та пам'ятний знак Осередку “Просвіта” с. Біла — 120 років з дня заснування. У селі Настасів реставровано пам'ятник Тарасові Шевченку за кошти агрофірми “Агропродсервіс”, який встановив у 1969 р. без дозволу влади поет-патріот Ярослав Павуляк, за що був переслідуваний радянською владою.

Сьогодні, у складний для України час, усім просвітянам разом з українською владою і громадськістю треба покращити роботу зі збереження та розвитку української мови, культури, звичаїв, традицій, відродження духовності, всього українського, спрямовувати зусилля на мобілізацію матеріальних і духовних сил української нації на здобуття перемоги над віковим ворогом України — московсько-бандитськими окупантами.

Діти з Авдіївки полюбали Рівненщину

Лариса ТКАЧ,
член ради “Просвіти” ім. Т. Г. Шевченка

Напередодні Різдва авдіївці побували в Свято-Покровському кафедральному соборі міста, під умілим наставництвом керівника недільної школи собору Мирослави Хомицької діти вивчили сучасну українську колядку “Хай Ісус, мале дитя”.

Про те, що Рівненщина — бурштиновий край, гостям зі сходу було відомо, однак усю палітру відчуттів від побаченого та почутого про сонячний камінь дівчата мала змогу отримати, відвідавши Рівненський музей бурштину. Дирекція Рівненського обласного краєзнавчого музею (музей бурштину як один із підрозділів) на чолі з Олександром Булигою посприяла проведенню змістовної та пізнавальної екскурсії.

Дуже цікавою була подорож до Культурно-археологічного центру “Пересопниця”. Директор музею Микола Федоришин радо зустрів гостей, особисто розповідав про археологічні знахідки на теренах Пересопниці, провів екскурсію в музеї Пересопницького Євангелія. Далі екскурсовод Лариса Парфенюк здійснила оглядову екскурсію музеєм “Княжого міста XI—XIII ст.” та військово-оборонного зодчества Х ст. Неабияк вразила відвідувачів копія Пересопницького Євангелія, що стала одним із символів державності, на якій присягають новообрані Президенти України під час інавгурації.

Діти фотографувалися, приміряли військову амуніцію княжої доби, а на згадку отримали в подарунок від музею “Путівник” й скуштували смачного козацького калішу.

Традиційно гості зі сходу України завітали до Рівненської міської ради, де зустрілися із міським головою Володимиром Хомком.

— Я дуже хотіла приїхати до Рівного, і рада, що провела всі свята у вас, — розповіла шестикласниця з Авдіївки Аріна Яцен-

Двадцятьох дітей та двоє вчителів із прифронтового міста на Донеччині відсвяткували Різдво в Рівному.

ко. — Мені та моїм друзям сподобались екскурсії до Львова, Луцька, Острога, Пересопниці. У Рівному ми побували на катку, в дитячому розважальному центрі та зоопарку. Гостям із Донеччини Володимир Хомко та Катерина Сичик подарували вишиванки.

На завершення екскурсійної програми перебування у Рівному авдіївські школярі завітали до музею “Просвіти”. Катерина Сичик, голова міської “Просвіти”, провела оглядову екскурсію, розповіла про засновників і діячів всеукраїнської та рівненської організацій, про експонати і книги музею, просвітницько-культурологічні заходи.

Приїшла на зустріч зі школярами і відома рівненська письменниця, майстриня-вишивальниця Олена Медведєва. Вона стала відомою в Україні завдя-

ки своїй творчості, вишиванню книг. Вона презентувала дітям вишитий “Кобзар”. “Окрім відомих вишиваних фоліантів є у мене книга бурштинова, є солом’яна, бісерна, сплетена шпичками та мереживна, різьблена на дереві й випалена на дереві, ще фетрова, гербарна, книга-батик, вербова, шкіряна. Ще книга-будинок і книга-криниця, праска-казка і книга-млин”, — розповіла майстриня.

17 січня представники Управління освіти, волонтери та працівники КП ДСОК “Електронік—Рівне” попрощалися із делегацією з Авдіївки, яку щиро приймали.

Алла Некрасова, керівник делегації, подякувала за теплий прийом і гостинність, цікаву екскурсійну програму, за незабутні враження.

Завдяки «Просвіті»

Велике щастя, коли сімейний архів, який переховував автор та рідні протягом 80-ти років, не загубився і перейшов у книги. Майже 50 рукописних джерел (канцелярських книг, блокнотів, загальних і “тонких” зошитів, поетичних добірок) Ганни Беримець (1925—2007) вдалося перевести в електронний формат і систематизувати. Творчий доробок авторки складає 2000 переписаних власноруч сторінок — це понад 3000 віршів та автобіографічна драма “Оксана”. Починаючи з 13 років, вона писала вірші, які і стали її життям.

Віталій МІХАЛЕВСЬКИЙ,
голова Хмельницького обласного об’єднання товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, член НСПУ

У Хмельницькому видавництві “ФОР Цюпак” у вересні 2016-го та грудні 2017 р. побачили світ дві книжки авторки із Роменичини (Сумська обл.) Ганни Беримець за фінансової підтримки її брата Петра Беримця та технічної підтримки Хмельницького обласного об’єднання товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка: “Арома рідного краю” та “Життя як вірш”. Упорядник архіву і видань — Віталій Міхалевський, який уже 12 років родинно поєднаний із Сумщиною.

До книжок самобутньої поетеси увійшли віршовані роздуми, написані у найгорстокіший час: 1940—1960 рр. То і важкий передвоєнний період, війна, невільницькі роботи авторки в Німеччині, і голодні повоєнні роки. Її щирі поезії передають силу вітрів минулого, ліричні переживання, нескореність людського духу. Матеріалу багато. Зокрема до книжки “Життя як вірш” увійшли твори лише з одного зошита — “чорного” (і за обкладинкою, і за змістом) та драма “Оксана”. А таких зошитів понад десять. У книгах залишена стилістика, ритміка та лексика Слобожанщини 40—60 років минулого століття. Вони, безперечно, є документом свого часу.

Ганна Трохимівна Беримець народилася 12 січня 1925 року в селі Рогинці Роменського (Талалаєвського) району Сумської області. У роки війни була вивезена в Німеччину. У 1946—1949 рр. навчалася в Роменському сільськогосподарському технікумі, у 1952—1958 рр. — в Уманському сільськогосподарському інституті. Працювала за спеціальністю у Казахстані на цілині, в Україні — у науково-дослідних станці-

ях. Протягом життя писала вірші, за що вперше у Казахстані і вдруге в Умані її арештували, допитали, попередили, але не засудили. Готувала, але не видала збірку “3 пісень юних років”. Мала псевдонім Ганна ПАХОЛЛЯ. Двічі надсилали твори до СРПУ (Спілка радянських письменників України) в 1950 та 1955 роках. Є повернутий зошит із Кабінету молодого автора з чиймись коментарями, зробленими олівцем (реєстр. № 302, 1955 р.). Померла 7 липня 2007 року.

Напередодні Дня Соборності України та Дня рідної мови як голова Хмельницької “Просвіти” та член НСПУ мав приємність презентувати видання Ганни Беримець на Сумщині — в обласному центрі та трьох районних: в обласній універсальній науковій бібліотеці (м. Суми), центральній міській бібліотеці для дорослих ім. Бориса Антоненка-Давидовича (м. Ромни), центральній районній бібліотеці ім. Олександра Олеся (м. Білопілля), центральній міській бібліотеці ім. С. І. Пономарьова (м. Конотоп).

Просвітницькі зустрічі з бібліотекарями, письменниками, краєзнавцями, молоддю ще раз підтвердили важливість і необхідність нашої справи для збереження культурного надбання та історичної правди. Наголошувалося, що Товариство “Просвіта” ось уже 150 років є тим джерелом, що дає сили для боротьби і живить наші душі. І якщо зерна українськості проросли, то їх уже не знищиш. Це своєю творчістю підтвердила Ганна Беримець, яка, перебуваючи в різному, навіть агресивному, мовному середовищі, писала свої твори українською: з-понад трьох тисяч віршів лише шість написано російською.

Отак, збираючи по краплині наше мовне, краєзнавче й історичне багатство, ми перетворюємо його на могутні ріки рідної “Просвіти”.

Людмила Пасєвіна, заввідділу обслуговування Роменської центральної міської бібліотеки, Петро Беримець, брат поетеси Віталій Міхалевський, голова Хмельницького ОО “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Пам’яті Героїв

Олександр МАДЕЙ,
Чернівці

У рамках заходів із відзначення 100-річчя подій Української революції 1917—1921 років 30 січня 2018 року в мистецькій світлиці “Місце зустрічі” Центрального

палацу культури Чернівців відбувся вечір-реквієм, присвячений пам’яті Героїв битви під Крутами у січні 1918 року.

У заході взяли участь заслужений артист України, заступник голови Чернівецького обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, голова “Молодої Просвіти” Іван Дерда, учасники аматорського вокаль-

ного ансамблю “Менестрель” богословського відділення ЧНУ ім. Ю. Федьковича (керівник диригент Ігор Луцан), творчий колектив родини Олесів (Юра Олес), а також автори і виконавці авторської пісні та співаної поезії Лариса Бережан, Любомир Равлюк, Віталій Савицький та Олександр Мадей. Модерувала зустріч Лариса Бережан.

Наталія ДЗЮБЕНКО-МЕЙС

Пейзаж з калиною

Безколірний верстається пейзаж.
У графіці — лише відтінки сірого...
І випадає з картини — мов міраж —
Калини недоторкане сузір'я,

Її багрянні грона пломінкі,
Стихийний бунт в осерді межичасся.
Жаринки степової толоки
Палають на знебарвленій терасі.

Калинонько! А холода? А вітри?
І ти така тендітна й безборонна,
Та, що в життя вертає кольори,
Нам простягнувши свої щедрі грона.

Зоднаковість велелюдних трас
У горожанській тисняві і нурті
Спливає, переходить водночас
У крапельни пломінкої ртуті.

А ти — червленим! Чорним! Золотим!
...Хурделиці, сніги вже гнуть підкови.
Цей бунт в крові погасне. Менше з тим...
Якщо горять сузір'я калинові.

***

...Широке віяло дощу.
Пішов. Притих. І знов тріпоче...
Навіщо мучиш? Що ти хочеш?
Краплинка схлипне: я лечу,
Щоб загасить твою свічу.

Така важка моя любов,
Така легка — мав павутинка,
Тремтить листок, рука, хустинка...
А світ — затятий птахолов
З моїх сміється молитов.

Блакить згорнулася в сувій,
Так важко сунуть сиві хмари,
І як пробудження від марень
Гребеться вітер-лиходій
В похмурім згарищі надій.

Так осені... Йдуть сніги...
Ніхто не спинить: як ся маєш?
І так безжально осягаєш,
Що холодніе навкруги,
Бо не повернено борги.

Бо не складається мотив
Птахів, що рвуться в теплий вирій,
І тих транзитних пасажирів,
Котрі втікають за світи.
Любов не знає самоти.

Їй не потрібно нагород.
Як в полі долі — пори року,
Краплинка вічного потоку.
І від усіх земних щедрот —
Лише політ. Коловорот.

***

Застрягло місто в снігових заметах,
Довкола вітру сріберна кружінь,
Вищать трамваї, бубонять газети,
І сваряться ворони в гаражі.

Ліхтарики, антени, естакади...
Мереживо льодових огорож.
І тихе шелестіння снігопаду,
Як всесвіту ледве вловима дрож.

Ідуть сніги. І множаться естампи
На сірім тлі тривоги, самотніх стін
Природа нам начаклувала свято —
Імпресію миттєвих перемін...

Мете хуга і насувають хмари.
Дерева, мов одвічні пастухи
Ведуть у місто снігові отари.
Заледеніння. Кашель. Кожухи.

Пташині неспокойні візерунки,
Далекий гул підземного метро,
Будинки — ці людські промерзлі вулики
Підсліпуватого дивляться в Дніпро.

І місто коливається на вітрі,
Спокійно й тихо тут, на берегах...
І біла-біла зимова палітра,
Де я бреду босоніж по снігах...

***

А доля все ніяк не лагідніша.
Втрачаєш друзів. Допікають вірші.
І паморозь збирається до скронь,
І ночі аж сіріють од безсонь.

А друг пішов. Не встиг. Не попросився...
Бо купа справ... І вже не було часу
Аби дістатись бажаних узвиш,
Куди, не озируючись, біжиш.

Та вже судьба не прорива загаги —
Чужа і присмирніла. Брате! Брате...
Розкидані чернетки. Чорний сніг...
Пігулки... Дотягнутися не зміг...

Бо час... Бо ритм... Бо справи — на учора.
Не до поклонів, не до церемоній.
...І голоси печальних лікарів,
Ненаукові терміни: згорів...

Дверей не зачинив. А звідти протяг,
Вітри... Вінки в холодній позолоті,
І есемеска, що я бережу:
"Ваш абонент вернувся в мережу".

***

Переміни, перекурти, переплети...
Як не словом, то камінням чи кастетом
Тихих рим зривають серпантин.
По пір'їні, соломині, по хвилині
Розбирають світлі гнізда янголіні,
Припасовують до крамових вітрин.

Не дається, не тікає, не минає,
Хоч нічого, правду кажучи, не знає,
Та коли поезії болить —
То сльоза токнулася мембрани,
То кровить чиясь одкрита рана,
Темінь наповзає на блакить.

Перегони, хижі лови і ловитви...
В перекагах ярмаркової молитви

Хлюпають освячені меди,
А куліси опустилися з неону...
Янгол мовчазний і безборонний
Замерза на гілочці Звізди.

***

Я вимкну комп'ютер — сьогодні мені не сюди.
Сяйливі фантоми, пусті віртуальні принади...
А що залишилося? Вперто шукати сліди,
І далі летіти на білім крилі снігопаду,

Де всі кольори погасила раптово зима.
Бредуть дерева, мов вигнанці із світлого раю.
Є пряселко світла, лише рівноваги нема,
Є тиша холодна, та тільки спокою немає.

І власне не знаєш, не бачиш доріг, ані стеж,
Бо круто зімкнулися клеми, перевесла, міти,
І довго блукатимеш, доки нарешті знайдеш
У вигнутих гілях холодне заломлення світла.

І що залишилося... Струми пекучих вітрів
Та руни таємні на запорошених шибках,
А ще скрижанілі в глибинах ріки ятері,
В яких задихаються зорі налякані. Й риби...

І цю безкінечність, і цю невловиму красу
У файли погаслі сьогодні уже не запишу,
Мені залишилася дрібка остання часу
Здмхнути з долоні тремтячу сніжинку...
Торішню...

Згадати про дерево

Мені здається: все було не тут...
Бо що тій пані в чорному до мене?
Розлука наша ще не достеменна,
І нахімерив вітер-переплут
Твоє прощання, й довге неповернення.

Придумав дощ, що падав навкоси,
Сопілки сумовиті обертони,
Простерті руки дерева холодні,
І просто птиць, людей і голоси,
Як відрух співчутливої природи.

Усе здається — це не навсправжки...
Лиш руку простягни — усе так близько...
Сяйне свічадо прохолодним блиском —
І притулюсь до рідної шоки —
Щасливе і закохане дівчисько.

І хто отак заплутав цей клубок?
Це дерево... Воно тут ні до чого.
У осінь із весни лягла дорога,
І просто пролітав якийсь листок,
А я його спинила... ненадовго...

Я знову повертаю темну вісь...
Мені таки нічого не здалося:
У задзеркаллі випадають роси,
І скрапують на землю, наче віск,
Із дерева, яке пішло за мною в осінь.

Воно і зараз там, лише за крок,
У тім німотнім строгім задзеркаллі,
Та спогади усі недосконалі,
І, мабуть, час — вернути той листок
На гілку, що померхла від печалі...

...Ця осінь, як класичне буріме.
Хоч інший зміст, але постійні рими.
Мовчала вчора, нині тужить ридма,
Але за плечі вже не обійме...
Я відпустила дерево саме...

Час каміння

Нині важко. Страшно. Не до лірики.
Водяне... Широкине... Гроза.
Кров'ю захлинається Авдіївка,
У вогнях пекельних замерза.

Зайди здичавілої країни,
В'язні власних міфів та облуд
Наповзають... Час глухий каміння.
Час сліпий манкуртів та іуд.

Звісно, важко... Клаптики. Осколки.
Де ви, друзі? Що ви, вороги?
Вже псарі та політичні змовники
Нас без нас виводять на торги

І не бачать: тут вже сніг іржавий:
Гради, міномети, бліндажі...
Синє небо рідної держави
Прапори прохромлюють чужі.

Вишки із обвислими дротами,
Вогняна нестримна круговерть.
Пролітає нашими містами
Перекотиполом чорна смерть.

Гільзи, перебиті огорожі...
Падають на сніг батьки, сини.
І жінки ридають: Боже! Боже!
Просвіти їх душі. Зупини!

Жах цей — ні!, нікому не минеться
Й скільки би на нас не йшло нікчем,
Стільки болю в українським серці,
Що й каміння наскрізь пропече.

Прощання

Він на ходу застрибне у вагон,
Дівчатко юне побіжить по шпалах,
Осліпить на прощання фотоспалах,
Задеренчить в кишені телефон,

І навздогін полинуть голоси...
До ранку малюватиме уява
Сніжинки на голівці кучерявій
І золотаву іскорку сльози.

Подумає: як швидко час протік
І трохи забагато хвилювання —
Дивилася, мов бачила востаннє,
А відривалась, начебто навік...

А ще всміхався — завтра там футбол,
І хлопцям непереливки без нього,
Про братика, аж надто вже сумного,
Що всю відпустку чистив його ствол.

Купе дрижало, а думки — врозтіч,
Тривожився: не встиг сказати мамі,
Що заскучав за рідними руками,
Що снилася йому кожененьку ніч.

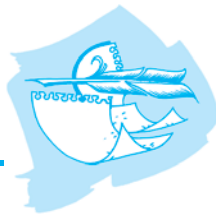
Щось повідав їй та якось не в лад,
Наобіцяв по осені весілля...
Вона ж без слів, здається, зрозуміла,
Що син не скоро вернеться назад,

Бо дуже довго ладила рюкзак,
Вона нічим йому не дорікала,
І най би голосила і ридала...
Та не дивилась... не дивилась... так...

Повернення

Повернеться додому. В підвечір'я
Постукає новесенький костиль
Замість руки. Устами чорно-сірими
Ледь вимовить до матері: прости...

Ефект метелика

Відмовиться від чарки і обіду,
Давитиметься прісним пирогом,
І за поріг не вийде, де сусіди
Намарне дождатимуть його.

Довгенько поправлятиме фіранки,
І не підніме навіть голови
Як скаже батько: буде спершу тяжко,
Але ж ти повернувся. Ти — живий...

Та так і не заладиться розмова...
Застигне світло тоскне і бліде,
Зігнеться мати над столом святковим:
— Не руште, мамо, вона ще прийде...

Затерпне жінка перед образами,
Тремтячі руки здійме до чола:
— Ох сину, ти ж її роками
Відштовхував, казав, щоб не ждала.

І стільки сліз пролито, скільки муки!
А поголос, недобрі язики?..
Він дивиться на двері і на... руку,
Зітхає: мамо, нащо їй такий?..

І гнеться під важкими обручами,
Тарілки геть злітають зі стола.
...Та двері вже цвітуть під кулачками,
А в нього замість рук вже два крила.

Дівча сміється, тішиться і плаче,
І вихорить по хаті буревій:
— Тепер не відштовхнеш мене, козаче,
Тепер не відпушу, тепер ти мій!

Він супиться, а дівчина танцює,
А за дверима креш різноголось:
— Не утечеш, як так тебе цілують!
Батьки втирають сльози: почалось...

Поганий мир

За добрі війни він, достоту, ліпший,
Аби не гірше... Тільки би не гірше...
Усі держави ратують за мир,
У мишоловку заложивши сир
Для нас — наївних. Заклики, трибуни...
А з фронту линуть захололі труни,
Й немає спасу від чужих заброд
Та лицемірних світових угод.

Ростуть хрести. Ятрать незгойні рани.
Це кажуть мир. Він добрий... Хоч поганий...
А смерть найкращих — се така ціна...
...Якщо це мир? Тоді яка ж війна?
І як далеко, як, скажіть, надовго
На наших землях ця отруйна погань?
Якось нова в історії глава —
Поганий мир, що нищить, убива.

Продовжується хитре лицедійство.
Без сорому, без сенсу та без змісту.
І скільки буде ще страшних погуб,
Якщо до миру кличе душоуб?

Дух стіни

Сумно завершилась епопея —
Безкінечний пошук панатеї
Для усіх розсварених сторін.
Людство повертається до Стін,
Що нарешті замурують сонце,
Будуть всі в надійній оболонці,
І не стане більше воєн, бід,
Що несе набридливий сусід.

У тугу затиснуть шкаралушу
Дух захланний, дух неумирущий,
Вже ніхто не піде по чуже,
Всіх Стіна укріє, збереже.

І сейбіч та і потойбіч — тиша...
Лиш зірка сторожа на узвишші,
На віки — несхитна і тверда
Кам'яна мурована гряда,
Що ховає вигострені стріли.
Час неспинний, хоч пливе повільно...
Й не такі ламалися хребти —
Рукотворні знаки глупоти
Зведені в світах із болю й жаху,
Але вдарять дзвони — “прах до праху!”.
І відкинуть висохлу змію...
Жодна з Стін не згинула в бою.

...А століття котиться кругами,
Стіни розповзаються світами...
Не для миру, звісно, для війни
Спершу нагромаджують тини.
І ростуть весільні огорожі.
Ділять, розривають і розмножують...
Й тільки шрами рвані по землі,
Що хрипить в затягнутій петлі...

Ефект метелика

Метелик не винен, що крила
з тонюнького шовку,
І що закоротке його легкокриле життя,
Коли кожна зірка простромлює
срібною голкою,
І подув найменший із квіту і світу зміта.

Втомився, дрімає на білій пелюстці жасмину...
Метелик метелиці, все ж бо, не зовсім рідня,
І в грозах вселенських метелик
не винен, не винен...
Нічого такого не встиг натворити зрання.

А вчені гудуть, логарифми,
обчислення, драми...
Усі метушаться і зважують вічності нить:
Чи гори здригнуться, чи хвилі зростуть
над морями?
Як буде, що буде, як він з тої квітки злетить?

А зірка кружляє. Дрімає малий бідолаха.
Смарагдами світить уранішня чиста роса.
І мить залишилась до того фатального змаху,
І, може, хвилинка, допоки завіє гроза...

***

Мій друг забіг сказати, що закоханий...
Була то надважлива новина.
Хотіла я розряти хоч трохи,
Що якось воно буде... Та й весна...

Він весь світвся і хмурнів одразу,
Мій давній друг — затятий одинак.
Усе життя пекла його образа
Чи просто хворобливий переляк

Перед жіноцтвом. Обійшла ся чаша...
Та ось зненацька гримнуло в чоло...
Я слухала, зітхала: сивий пташе,
Ось і тебе нарешті обпекло.

Ось і тебе... А він все про роботу,
Про свій ще недописаний роман,
Що тая жінка — то лише марнота.
А що як все омана і обман?

Але яка ж, яка... І слів немає...
І мудра, і вродлива, і... і... і...
А що, як то минеться? Все ж минає...
А що, як не забуде він її?

Він горював. Він туманів од болю,
За вікнами кружляли дерева,
Дим цигарковий повертався в горло,
І замерзали на губах слова.

Я слухала, я мусила мовчати,
Збентежено пішов мій пізній гість.
Та я вже знала, це — лише початок...
А всі на світі розмисли — пусті.

Нічого не порадиш, не розраєш,
Коли кружляє в серці сивий вальс.
Це не минає, друже, не минає,
Це не стирає, не лікує час...

За три дні до нового року...

Три пагони. Три дошки, три дні...
Бажаєш всім в житті благополуччя,
Бо вже стріла летить і скоро влучить
У вершника на буйному коні.

Він ще летить, хоч духу вже катма,
Ще сяють на вітрах залізни лати,
Та як же гонористому сказати,
Що далі тільки фінішна пряма,

Що далі — попіл, пір'я і луска,
Стрілу останню він уже не зловить,
Я б побажала, аби йшов здоровим,
Та я не знаю, куди все зника.

Творив, що міг, всьому наперекіс,
Тепер пора у інші палестини.
А хто сказав, що вершник той — мужчина,
Якщо жіночих йде лавина сліз?

...Три пагони зів'януть на золу,
А дошки сховаються за хмари,
Тендітна жінка у сільській лікарні
Попросить з серця вирвати стрілу...

Майстер скрипки

Ні в якій він не вписаний кадастри,
Ніхто й не пам'ятає того Майстра...
Про нього не напишуть житіє,
Як він шукав тут дерево своє,

Як він ішов з надією до лісу,
Постукував своїм стареньким крісом,
Та не боялись того топирця
Гінкі тополі, юні ясенця.

А молоденькі усміхались липки:
Нічого ми не знаємо за скрипку.
Тож підбирав утиночки пусті,
І горював — не те, не так, не ті...

Здирав кору з повалених дерев,
І дослухався чи смикнувся нерв?
І вибухала щастям голова,
Коли він чув, що дерево співа.

Тягнув додому сіру деревину,
Сміялись діти, плакала дружина,
А потім на столярському столі
Стирив до крові душу й мозолі.

Стругав та клеїв ефі і сурдинки,
Перевіряв і проміряв відтинки,
Не чув вітрів, не видів чорних туч,
Душа замкнулась на скрипковий ключ.

Він скрипки оддавав лиш в добрі руки,
І не страждав ніколи від розлуки,
Бо крила дав, наставив в добру путь,
Нехай співають і цвітуть, цвітуть!

І — розбігались селами, містами,
Летіли небом і пливли житами,
Випростувались душі і земля
У симбіозі скрипки й скрипаля.

Він би прожив десь там, мабуть, в пошані
В краях далеких, у світах незнаних,
А тут за нього узялася “власть”,
Бо худобина щось пішла не в масть.

Він Майстром був і не шукав причини,
Не міг зректися золотого чину,
Не міг він жити просто, як усі,
Без осіяних звуків, голосів.

Його, щоправда, і не умовляли,
Бо страх і голод й не таких ламали,
Шукали хліб і ще якісь скарби
В хатині, де одні гроби... гроби...

Від люти те обійстя запалили,
На Майстра вже не витрачали сили.
В колиці з лісових гіркущих трав
Він з голоду тихенько дотлівав.

...До нього руки простягали липки,
І плакали з вогню — ми скрипки... скрипки...
І нить летіла небом вогняна,
Одна струна від діда. Лиш струна...

Над рікою

Востанне полистати свій блокнот,
Там сторінок порожніх не лишилось,
Дійшов кінця річний коловорот,
Але такий убогий намолот,
Немає квіту у зрадливім стилосі.

І спересердя кинути в ріку...
Оглянешся — зоря на небосхилі
Олівчиком веде тасьму тремку.
А там на дні — ні сліду, ні знаку,
Лиш сонні перекочуються хвилі.

Нічого не змінилось отут,
І геть підеш — засліплена і горда...
Позбулася думок гіркотних жмут —
Сих паперових неспокойних пут,
І самоти пронизливого холоду.

Все буде геть по-іншому... Тепер
Пора пірнути в крамничні лабіринти,
Попити кави, заблукати в сквер,
Позбутися ілюзій і химер,
І не спішити... Боже! Не спішити!

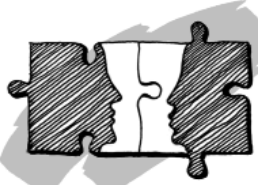
Нічого ж бо не зміниться. Пустир...
Було й нема. Ніхто і не побачив,
Старий блокнотик закрутило в вир —
Такий собі смутний орієнтир,
Що називають творчою невдачею.

Бурунить місто іскрами антен,
Скриплять колеса. Дух іржі і бляхи,
Тривожний звук клаксонів і сирен,
Але нема, чомусь нема імен
У дерева, у пташки, у комахи.

Нікого не зовуть очерети.
Хоч що їм, власне? Проживуть без мене...
Чи можна обігріти, зберегти,
Коли закриті мороком світи,
Коли вони без мене безіменні?

Повернешся додому уночі,
Хтозна-яка — майбутня чи колишня...
Прибутна хвиля лине в далечинь,
Огарком від різдвяної свічі
Старий рядок на ній таки допишеш.

М. Київ

Небо падає. Спроба жити опісля

Показ документального фільму режисера Володимира Тихого і творча зустріч з ним і одним зі спікерів фільму Станіславом Грецишиним відбулися 2 лютого у київському Будинку кіно. “Небо падає. Три місяці з життя Устима Голоднюка” — така назва цієї стрічки, візуалізованої сторінки сучасної історії України.

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Головний герой Устим Голоднюк — юнак у блакитній касці миротворця, який загинув на вул. Інститутській 20 лютого 2014 року. Він лише кілька разів з'являється на екрані — вперше на кадрах із Майдану Незалежності, де 30 листопада 2013 р. силовики влаштували побиття студентів. Режисер Володимир Тихий зізнався: “Я добре знаю батька Устима, розумію, як йому болять загибель сина, і тому для мене було дуже важливо, аби у нас не було надмірності, нещирості, а лише правдиве усвідомлення значущості й величчя тих подій. А це — нашого почуття провини, бо, звісно, ми не могли нічого змінити і врятувати хлопців, але це і жахливо”.

Українці вміють шанобливо ставитися до героїв. Лицарі сивої давнини, Київської Русі, про яких знаємо з легенд і літописних книг, козаки Запорізької Січі, герої останньої страшною війни — П Світлової, як і герої маловідомої ще нам війни українських патріотів проти радянської окупації — усі вони величними постатями вкарбовуються у народній свідомості. Але ті, кого ми втратили у лютому 2014 року, — інші. Бо ми, сучасники, ще пам'ятаємо, якими беззахисно-щирими були усмішки цих людей, якими теплими були їхні долоні, вони зовсім нещодавно були такими ж, як ми...

Цей фільм — неймовірно талановитий і майстерний, бо не лише розповідає за допомогою не просто документальних, а часто випадкових відеокліпів телеоператорів Ярослава Пілунського, Юрія Грузінова, Сергія Стефана, примушує пережити ті події, побачити їх очима юного покоління, зрозуміти мотиви їхніх вчинків. “Фільм триває 55 хвилин, хоч спочатку ми планували зробити його на 15–20 хвилин, — сказав

користувалися правилом — ніколи не вимикати камеру, документуючи подію, — завдяки чому відеоряд містить багато несподіваних і дуже важливих деталей.

Фільм “Небо падає. Три місяці з життя Устима Голоднюка” — один із серії фільмів об'єднання “Вавилон-13”, присвячених Майдану, подіям кін-

Устим Голоднюк

ця 2013—початку 2014 років. “Коли монтували стрічку, зверталися до телеканалів, які тоді робили репортажі з Майдану, — поділився також режисер. — Допомогти нам зміг лише “5 канал”, який дозволив взяти усе, що в них було. Інші канали або вже утилізували ті сюжети, або не заохотили нам показувати”.

За серією документальних фільмів, присвячену подіям Майдану, кінорежисера телеоб'єднання “Вавилон-13” Володимира Тихого цьогоріч висунуто на здобуття Шевченківської премії. “Але це не особисто моя заслуга, — підкреслив режисер. — Це праця всієї нашої творчої групи, яка створила стрічки. Неможливо не відзначити роль телеоператорів, які не лише знімали, а були учасниками подій, разом з усіма наражалися на небезпеку. Я поважаю їхню професійну потребу бути всередині події. Вже пізніше, навесні 2014 р., наші оператори Ярослав Пілунський і Юрій Грузінов, намагаючись задокументувати на відео те, що відбувалося в Криму, коли його захоплювали “зелені чоловічки”, були викрадені і лише дивом їм вдалося звільнитися”.

Саме завдяки професіоналізму всіх причетних до створення фільму, стрічка видається серйозною спробою побачити внутрішній світ покоління 18–20-річних, молоді, яка почала гартуватися на Майдані, передає їхнє прагнення європейських цінностей, пояснити причини їхнього бунту і спротиву системі, побудованій на зогнаних радянських і азійсько-корупційних цінностях.

Марія ТКАЧІВСЬКА,
член НСПУ, доцент, м. Івано-Франківськ

Очевидним є той незаперечний факт, що українське красне письменство останніми роками набирає не лише кількісних, а й якісних потужних ознак та досягає рівноправності з іншими європейськими літературами, орієнтуючись при цьому на логічне осмислення того, що діялося й діється з українським народом упродовж його історії. Відрадно, що така література у нас є!

У цьому контексті хочу зупинитися на книжці, яка нещодавно потрапила мені до рук, — романідилогії Ольги Слоновьовської “Упольоване покоління”. Текст надзвичайно жвавий, гарна, соковита, яскрава мова, художня істина потужна, проблематика актуальна. Так зримо й панорамно охопити досить великий період українського під'яремного “СРСРишного” (В. Винниченко) життя, ввести у твір представників різних соціальних груп, продемонструвати колоритні й правдиві фігури вдається далеко не кожному митцеві. Поетика назви — унікальна. Як романний урбаністичний жанр, цей твір скрупульозно продуманий у всіх композиційно-сюжетних і образних особливостях. Екскурси в минуле не затінують часопростору, в якому відбувається основна дія. Авторка вляє “Я”-маску, й читачі сприймають Ользю Понятовську як очевидця, а для себе особисто — сталкера в минулу епоху. Персонажів у романі багато, але серед них жодного зайвого й належно не випсаного, причому аж ніяк не відчувається “зведення порохунків” чи “глуму” автора над найбільш дражливіми дійовими особами, як це мало б місце, якщо твір виявився б автобіографічним.

Едуард ОВЧАРЕНКО

До книги увійшло 20 п'єс — різних за жанром і стилістикою. Видання репрезентують автори різних поколінь — від “патріарха” дитячої літератури Всеволода Нестайка до наймолодшої “казкарки” Анни Багряної. Збірка містить драматургію для малої і великої сцени, мюзикли і п'єси для лялькового театру. Є твори, які неодноразово ставилися в Україні та за її межами, а є ті, що лише чекають на світло рампи.

Химерні світи драматургії для дітей мають широкую палітру сюжетів і образів: історичні, сучасні, позачасові, фантастичні. Антологія поділена на три частини: “Драмо-венятко” — для найменших малят, “Драмовичок” — для молодших школярів, а також “Драмовик” — для підлітків. Ця книжка дає широкий вибір для постановників і читачів різного віку.

Учасники презентації розповіли:

Неда Неждана, автор проекту, упорядник:

— Робота над антологією тривала десять років. Спочатку це була просто антологія для дітей. Потім ми зрозуміли, що діти — дуже абстрактне поняття. Адже у дитячого віку зовсім різні інтереси. Тому вирішили розділити її на три розділи за віковою категорією. Це антологія реалізованих авторів, які вже мають публікації, постановки, відзнаки. До речі, серед них більшість — переможці конкурсу “Коронація слова”.

У пропонуваніх п'єсах є українські архетипні образи, як-от ко-

Шевченківської премії ця людина заслуговує!

Слоновьовська О. Упольоване покоління: роман у 2-х книгах. — Київ: Видавництво “Український пріоритет”, 2017. — 752 с.

фічним. Нема ідеалізації основної героїні, але є виразна типовість поведінки порядної людини в складних життєвих обставинах. Україна для Ольги Понятовської, як і для багатьох інших унікально вдалих персонажів (батька й бабусі героїні, університетської прибиральниці Ганни Станіславівни, сільського дивака Богдаса Дзьобнутого, студента, який гине під час Революції гідності, — Ромка Гурака), — не пустопорожній звук. Якщо випаде нагода, всі ці психотипи без жодного артистизму й дешевого пафосу покладуть свої життя за долю українського народу.

Художній домисел у романі щільно переплетений із реальними подіями. Ті, хто з оточення Ольги Слоновьовської впізнаватиме окремих персонажів за їхніми не зміненними авторкою іменами, може вважати роман документальним,

але насправді такі тонкощі — елементи своєрідної містифікації, а водночас авторська шана тим, хто не скотився до грані, за якою люди купують і продають або й вони самі добровільно продаються.

Роман “Упольоване покоління” Ольги Слоновьовської — великий успіх, але він не єдиний у творчості письменниці. Чудові поетичні збірки “Соната для коханого”, “Джоконда”, “Силуети яблунь і коханих”, “Пектораль”, “Зимове яблуко”, роман “Дівчинка на кулі”, який отримав Гран-прі в Міжнародному конкурсі романів та кіносценаріїв “Коронація слова”, десятки посібників для учителів і чинних підручників з української літератури для середніх і старших класів, які видавалися багатотисячними накладками, за якими вчилися упродовж останніх десяти років і нині вчать українські школяри.

Шевченківська премія — висока нагорода, і її слід присуджувати авторам, які впродовж багатьох років підтверджували свій талант. У випадку Ольги Слоновьовської йдеться про набутки, які можна гордо демонструвати і пишатися ними, подаючи твір на присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка. Варто при житті шанувати і цінувати високими нагородами таких талановитих трудівників і свідомих українців, як Ольга Слоновьовська. Шевченківської премії ця людина давно заслуговує.

Перша антологія для дітей

У Національному центрі театального мистецтва ім. Леся Курбаса відбулася презентація книжки “Драмовичок” — першої антології п'єс для дітей і підлітків за часів незалежності України.

зак Мамай, Котигорошко, але інтерпретовані вони по-новому. Присутні європейські образи — гноми, мумітролі, арлекіни, п'єро, феї, анімаційні герої. А є й вигадані сучасні, наприклад, Чакалка в п'єсі Івана Андрусика. Широка географія творів, представлено багато регіонів, є автори з діаспори у Німеччині та Болгарії.

Я побувала в багатьох країнах. Там драматургію підтримують, особливо дитячу, існують гранти, переклади, конкурси. А в нас — навпаки. Тому це видання довго не могло побачити світ. Після багатьох перипетій знайшли кошти, але два роки не могли їх зняти з рахунку з бюрократичних причин.

Олег Миколайчук, співупорядник антології:

— Почали готувати до друку серію збірок драматургії влітку 2013 року. За цей час ми стали драматургічним видавничим центром. Першою вийшла антологія біографічної драми “Таїна буття”, де представлено таких велетів, як Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка. Є й інші імена, які в сучасній драматургії раніше не з'являлися: Квітка Цісик, Іван Миколайчук, Катерина Білокур, Олена Теліга. Це видання побачило світ завдяки українській діаспорі з Чикаго. А держава не фінансує драматургічні проекти, і кошти доводиться шукати самим.

Цікава збірка “Мотанка”, де представлена жіноча драматургія. Наступне видання — збірник новітньої драми “Авансцена”. Тут подано короткі біографії авторів і анотації їхніх п'єс, інформацію про нові книги, проекти, Інтернет-бібліотеки. Цьогоріч повні тексти “Авансцени” з'явилися на сайті Центру Курбаса. Продовженням “Авансцени” стала збірка “Коло авторів”.

Олександр Вітер, драматург:

— Вважаю, що п'єси для дітей — це вищий пілотаж. У дорослих п'єсах можна сховати недосконалість за філософією, нібито “розумні” речі. А публіка, для якої ми робимо “Драмовичок”, не сприйматиме нецікаве. Тому драматургія для дітей — річ унікальна, яка вимагає максимальної професійності.

До появи збірки “Драмовичок” існував міф, що в Україні взагалі немає дитячих драматургів. Насправді українська драматургія досить цікава, вона вже представлена в багатьох українських театрах, більше того — нею зацікавилися за кордоном. Антологією “Драмовичок” ми закладаємо завтрашній день нашого театру. А вже від того, наскільки діти полюблять якісний театр сьогодні, залежить, якого глядача матимемо через 10–20 років.

Володимир Тихий

Володимир Тихий. — Але тема така, що бути лаконічними неможливо, хоч ми й так використали дуже малу частину матеріалу”. Режисер вважає, що переконливість фільму значною мірою залежить саме від того, що оператори

Марія ЛЮДКЕВИЧ: «Маємо домогтися, щоб творчість наша таки доходила до людей!»

Цього року Марія Людкевич, відома поетеса, прозаїк, дитяча письменниця, громадська діячка, автор 44 книг, серед яких 27 — для дітей, відзначала два ювілеї — творчий (50-ліття діяльності) і життєвий (70-річчя від дня народження).

“Упевненою і твердою ходою увійшла юна Марія в літературу, — пише у вступній статті головний редактор видавництва “Сполом” Галина Капініс, упорядник книжки “Марія Людкевич: життя і творчість”. Воістину, непереможна хода жінки обдарованої, мудрої, жінки-красуні, жінки-матері — української жінки”.

Про ходу львівської письменниці — творчу й життєву — йдеться в інтерв'ю, яке пропонуємо Вашій увазі.

“Для мене головне — писати. Творчість — це те, чим письменник живе...”

— Маріє, ти часто пишеш про любов. Вона — добро для Тебе і тих, хто Тебе оточує?

— Любов буде, а не руйнує. І до неї треба ставитися так: любов не повинна тобі давати, а ти повинен бути щасливим, радіти і віддавати. Тоді — з любов'ю в тебе діалог. Людина пізнає себе все життя. І невідомо, чи пізнає до кінця. Але є духовні, Божі постулати, які треба відповідно реалізувати: як прощати, як співчувати, як любити, як робити добрі справи. Добро тоді чи тобі, чи в поколіннях відбивається. Тому такі вічні теми материнське серце не може не посилати.

Люди культури повинні сповідувати ці моральні принципи, які для української нації завжди були дуже важливі.

— Що Ти думала, коли готувалася до наближення важливого моменту — 50-річчя творчої діяльності?

— От думаю, чи комусь потрібне слово літератора, як люди його сприймають. А конкретно — підсумовую певний період своєї творчості. На щастя, переконалася, що людям потрібне Слово. Це — оаза добра, ніжності. Тут, на відміну від прагматичного світу, можна думати про вічне, про все, що є в душі.

Щодо заходів — то вони були різноманітні. У Музеї історії релігії відбувся цікавий вечір — там були всі громадські організації, з якими працюю, діти, які читали мої вірші, співали пісні на мої вірші — з Львівської української гуманітарної гімназії, де директор — Лариса Василюшин, яка послідовно дбає, щоб діти були “на рівні”. Гуманітарне навчання в цій гімназії повноцілне. Там часто виступають поети, відбувся ювілей Антонича.

А в обласній дитячій бібліотеці захід проводила Лілія Плахтій, директор курсу-фестивалю “Галицька осінь”. Мені довелося контактувати з творчою інтелігенцією. У п. Лілії з бібліотекою домовленість — вона збирає зацікавлених осіб раз на місяць. Власне, перша зустріч була зі мною. Слухачами були вчителі, “союзники” — жіноцтво, яке цікавиться культурою. Я тут читала вірші, разом говорили про жіночу долю, про материнські почуття, про те, що жінка вартує в нинішньому суспільстві.

— Чи літератор повинен бути водночас і громадським діячем?

— Бажано, звичайно. Але це залежить від конкретної людини. Особисто мені подобається, коли літератор має якість громадське навантаження і привносить щось своє у суспільне життя. Оглядаючись назад, хотілося б ще багато чого зробити, бо є вже і розуміння, і досвід. Аби тільки було здоров'я і добрий клімат у культурному житті суспільства.

— А “час підрадаговує нас”? Як Тебе він підрадаговує?

— Фактично підрадаговував. Бо мрієш про одне, а час ставить зовсім інші проблеми. Держава, владні інституції іноді так “тішать” своїми діями, що мусимо змінюватися: життєві обставини, неправда, складні ситуації... Хоча людина прагнула бути іншою і дуже хотіла, щоб так було, як належить.

— “Перечитав Вашу книжку “Благослови, Маріє”, — писав Тобі Юрій Мушкетик у листі, — і ще раз повірив, що поезія не вмерла...”

— Напевно, якщо пишеш і віриш у те,

що пишеш, і створюєш свій поетичний світ у душі, в поезії, в слові, який існує — світ духовний, чуттєвий, жіночий, цікавий, благородний, — люди це читають і сприймають. Якщо люди читають і сприймають серцем, — тоді поезія не вмирає.

— Що для Тебе важливіше: поетична діяльність, робота з дітьми, з творчою молоддю чи праця у Спілці письменників у ранзі заступника львівського голови НСПУ?

— Це абсолютно різні речі. Для мене головне — писати, адже творчість — це те, чим письменник живе. А без другого крила — моє життя було б бідним, бо я в душі — педагог, і це життя зв'язане з дітьми, тому воно чарівне. Я маю і поезію, і творчі контакти з молоддю, з колегами-спілчанами. Тому відвідую презентації книжок, цікавлюся культурним життям Львова.

— Бувала десь за кордоном — сама чи в складі літделегатії?

— Так. У Москві, Мінську, у Празі, Будапешті, у Польщі. Поет повинен бувати за кордоном, бачити культурне середовище різних країн, щоб порівняти, оцінити своє. А також — прагнути, щоб твої твори перекладали іншими мовами.

“Я б дуже хотіла багато чого в Спілці змінити...”

— “Виходимо з кола зневіри й бід. Благослови нас, Маріє!” Благословила Тебе Марія?

— Я вважаю, що Матір Божа — заступниця всіх жінок. І молитва до Неї дуже допомагає. В мене є молитва...

— Що найбільше увійшло в Твою душу — смерекі, папороті, шовкові мохи чи трави і квіти?

— Напевно, все. Бо це — з мого гірського краю, з дитинства. З Козаківки, що в Болехівському районі. Тому мені милі гори Карпати.

— Чи користується українська поезія для дітей увагою критики?

— Не дуже, на жаль. Є певні критики, які обслуговують певних письменників. А так не повинно бути. Хоч раз на рік мав би бути огляд книг, які побачили світ. І НСПУ мала б у цьому плані працювати. Але нині все відбувається спонтанно.

— Чи й справді Ти вважаєш, що “слова живуть в іншому світі, ніж ми”?

— Напевно, так, бо Слово має своє абсолютне значення, а людина іноді словами жонглює.

— Петро Сорока писав Тобі: “Ваші вірші із “Срібної тині сосни” хочеться читати вголос”, а в Тебе буває часом таке бажання — прочитати свої тексти вголос?

— Коли я читаю вголос, то вони звучать інакше, ніж читаю очима. Вголос вірш звучить як музика, і у ньому є якась таємниця.

— Ігор Калинець на творчій зустрічі подякував за те, що Ти попросила його написати передмову до свого двотомника “Порив і подив”. А хто, на Твою думку, має бути більш вдячний?

— Я думаю, що ми обидвоє вдячні один одному. Я Ігоря Калинця дуже шаную — його творчість, його громадянську позицію. Він усе читає, він — у центрі літературного процесу.

— Директор Львівської обласної дитячої бібліотеки Лариса Лугова точно зазначила на промоції: “До нас приходять волонтерки Марії Людкевич, щоб виховати маленьких поетів, аби вони ставали великими”. Як Тобі це вдається?

— Дуже приємно, що за 30 років із “Джерельця” вийшло багато талановитих людей. Вчаться один в одного. Об'єднуються, обговорюють перші книжки. Побачило світ 5 альманахів літстудії “Джерельце”. За останні 3—4 роки письменниками стали Володимир Биньо, Мар'яна Тарнавська, Наталія Матолінець, Роксолана Савчин, Ірина Бандурович...

— Як Ти поставишся до думки, висловленої Ігорем Гургуло: “Так, вона б (себе) Марія Людкевич. — Б. З.) краще керувала Спілкою, ніж інші”. Ти хотіла б керувати ЛО НСПУ?

— Я би дуже хотіла багато чого в Спілці змінити, але відчуваю, що моя душа належить молоді і їхній творчості. Займатися адміністративною діяльністю я не люблю... Хоча... Але як є, так є.

“Людина мала би мати свій особистий простір, але не весь світ...”

— Як Ти формувалася як українська патріотка?

— Це нормально відбувалося. Навіть думки іншої не було. Ще родину мого вуйка вивезли в Сибір. Думаю, зрозуміло...

— Що вдалося зробити разом із Зоряною Білик з “Союзу українок”, якщо мати на увазі виховання молодих (чи з молодих) талантів?

— Разом працюємо в Борятині, у музеї-садибі Б.-І. Антонича. Запрошують нас на творчі зустрічі з педагогами, з дітьми. Майстер-класи з дітьми проводимо. І вони нас запрошують. Діти бували ще і в Лубківського — в Рокитному. Я їх часто друкую в газеті “Галицьке юнацтво”. Словом, нас об'єднує із п. Зоряною плідна дружба з музеєм Антонича.

— Звідки в Тебе з'явився обов'язок, точніше, зацікавлення, вчити дітей віршувати?

— Я в молодості 5 років працювала вчительською початкових класів. І мені подобається, як діти творять. Підготувала і видала 27 дитячих книжок. Творчі діти — дуже самобутні. Тож хочеться з ними поговорити. Вони оригінально мислять і сприймають світ по-своєму. Я поглиблюю їхнє бачення.

— Чи вдається нам, літераторам, журналістам, творчим представникам, бодай трохи “освітити” людей, аби зрушити з місця певну суспільну закованість пересічного українця?

— Можливо. Але необхідно, щоб наша творчість доходила до людей. На жаль, книжки дорогі, ціни квитків у театрах не дуже доступні. Треба йти до людей ще з садочків, зі шкіл, щоб культура була в дитячому світі, щоб була ближчою до людей, щоб усі могли скористатися зі зробленого в різних її галузях.

— Як Ти вважаєш, Інтернет — це досягнення людства чи біда, яка його колись знищить?

— Я розумію, що Інтернет — це диво. Коли, скажімо, людина по скайпу може говорити і бачити співрозмовника — зокрема й в інших країнах. Але з іншого боку,

— людині необхідно також обмежувати себе. Пам'ятаймо, що книжку ніхто не відміняв. І не відміняв. Хоча молодь читає багато книжок з Інтернету. Тому мусять співіснувати і книга справжня, і книга в Інтернеті. Вважаю, що кожна людина повинна мати свій особистий простір, але не весь світ.

— Біля мене тоді в Музеї сидів відомий львівський скульптор Ярослав Мотика, що буквально дихав творчістю. Я маю слухність?

— Так, це дуже творча людина. Він любить поезію, буває на багатьох творчих вечорах. Приємно, коли люди різних видів мистецтва тяжіють один до одного. Мені подобається живопис, а кольори стимулюють мене до написання поезії.

— Світлана Шлемкевич із Лісотехнічного університету радісно висловила на заході в Музеї: “Приємно, що є люди, які діями підтримують свої слова”.

— Ми зі Світланою знаємося ще з часів Клубу творчої молоді, з 1983 року. Туди приходили артисти, художники, поети, скульптори. Там об'єднувалася молодь. Світлана грала в одній із казок Королеву. І ми відтоді дружимо. Приємно, що артисти сприймають поезію, а науковці цікавляться творчим життям Львова.

— Скільки часу Ти працюєш у газеті “Галицьке юнацтво”?

— Від 1991 року. Ми цю газету започаткували разом із Тетяною Вергелес і директором Центру Ігорем Сарвіровим. Вона об'єднує дітей, діти мають можливість тут друкуватися.

Газета виходить раз на місяць. Я також придумала міський конкурс “Літературний Львів”. Він відбувається вже вдруге. Діти зацікавилися, оскільки прагнуть, щоб письменники приходили до школи. Діти пишуть есеї про письменників або про їхні книжки. Тоді запрошують їх до себе. Так юних можна залучати до творчості. Ось бачиш, написали про Андрія Содомору, Ігоря Калинця, Юлію Курташ-Карп, Мар'яну Тарнавську.

— За 30 років роботи в “Джерельці” Ти не втомилася?

— Студія “Джерельце” була створена 1988 року в обласній бібліотеці для дітей. І мене туди запросили. Ми першими в студії шукали по школах творчих дітей. Через якийсь час дехто з них став членом Спілки письменників: Галина Крук, Оксана Копак (Кришталева), Оленка Дуб, Ярина Матвіїв. А загалом членами Спілки стали кілька десятків митців із “Джерельця”.

До 30-річчя “Джерельця”, навесні, плануємо видати книжку.

Хотілося б, щоб книжки, які пишемо, приносили радість. Тоді й письменник відчуває, що його праця потрібна, не марна.

Спілкувався

Богдан ЗАЛІЗНЯК,

керівник прес-центру наукової журналістики ЗНЦ НАНУ і МОНУ, член НСПУ і НСЖУ, кандидат філологічних наук

Продовження.
Початок у ч. 5 за 2018 рік

Степан ПУШІК. Нариси з історії Вікторова

Ще в Станиславові 17-річний гімназист із Вікторова знайомиться з першим професійним композитором Галичини, диригентом Денисом Січинським, багачем, у якій нужді перебуває цей великий талант-безхатько, і переконує батька запросити його на зиму до їхнього села, аби заснував церковно-світський хор і навчив сестру Олесю гри на фісгармонії, диригування. Щоправда, перебування Дениса Січинського у Вікторові обірвалося у підвесні 1902 року, бо Олеся закохалася в свого учителя й диригента. Йї він присвятив свої нові твори, написані у Вікторові. Та мало хто знав, що до народження музичних шедеврів композитора, до заснування у Вікторові хору, що почав діяти 11 листопада 1901-го, мала стосуюнок і Олеся Домбчевська, аж поки створені Січинським у Вікторові рукописи музичних творів із присвятами їй не опинилися в Ізраїлі. Їх видурив у дяка Федора Салиги івано-франківський журналіст Ізраїль Тобіашевич Кац і вивіз із міста між двома Бистрицями на свою історичну батьківщину.

1901 року Денис Січинський у будинку Домбчевських поклав на музику вірш Лесі Українки "Не співайте мені сеї пісні". І хто знає, чи не цей композитор був причиною того, що геніальна поетеса планувала відвідати Станиславів. І якщо вона не поїхала з гір на діл, то це було змовлено тим, що Ганкевич зволікав із друком революційної літератури, яку Леся мала перевезти до Росії, а можливо, що й Климент Квітка задалеко зайшов у своїх любовних подвигах, бо покинув усе в Києві й примчав до Кобилянської в Чернівці, де перебувала Леся Українка. Тут або в Буркуті, або в Довгопіллі остаточно вирішилося, що Леся Українка виходить заміж за молодшого на десять літ музиканта й фольклориста. Із книжки "Пісні в записках Лесі Українки" дізнаємось, які пісні в Карпатах співало й слухало подружжя. А для Дениса Січинського зосталась одна-єдина співанка, написана ним же на слова геніальної поетеси: "Не співайте мені сеї пісні"...

Так, у Вікторові залишив часточку свого серця перший у Західній Україні професійний композитор і диригент Денис Січинський, що народився 1865 року в с. Ключинцях Гусятинського повіту на Тернопільщині. І я все зробив для того, щоб на Народному домі було встановлено меморіальну дошку з його барельєфом. Голова вікторівського колгоспу Дмитро Гнип зрозумів мою ідею і виділив кошти на пам'ятний знак. А вже я відкривав дошку і їздив до села Дениса Січинського, який у нас створив хор, написав кілька музичних творів, і навіть написав у Вікторові вірш про нього.

Батько Дениса Січинського деякий час був управителем панського маєтку, мати — з Бучинських, сестра відомого громадсько-політичного діяча й етнографа Мелітона Бучинського. У Станиславові мешкала його бабуся Бучинська. Саме ця обставина спричинила те, що Д. Січинський у 1873—1875 роках навчається в станиславівській "нормальній" школі. Після Тернопільської гімназії, короткочасного студіювання права на юри-

дичному факультеті Львівського університету та закінчення Львівської консерваторії у біографії Січинського з'являються такі міста, як Коломия, Перемишль, Дороговиж. Останнє десятиріччя його творчого життя (від 1899-го до 1909 року) пов'язане зі Станиславом і близькими до цього міста селами, серед яких був і Вікторів, де служив парохом Йосип Домбчевський, вихідець, здається, з тих же Ключинців, що на Поділлі.

Денис Січинський був надзвичайно обдарованим композитором, диригентом, музикантом, педагогом, видавцем, громадським діячем, його вчителями були піаніст і композитор В. Вселячинський, учень Шопена Карло Мікулі. Він сам стає викладачем, організовує селянські хори у Вікторові, Микитинцях, Угорниках, Підпечарах.

Вікторівський парох Й. Домбчевський мав дочку Олександру

будування у Вікторові композитора Дениса Січинського і втікача із в'язниці Мирослава Січинського, а через вчинок Мирослава Денис мав багато неприємностей щодо постановки опери "Роксолана" та інших творів.

Великою, не званою до того подією став перший виступ вікторівського хору. Він виконував пісні "Ще не вмерла України", "Заповіт", "Ребе та стогне Дніпр широкий", "Не пора", "Ми — гайдамаки", "Розвивайся ти, високий дубе". Слава про цей колектив рознеслася по всіх довколишніх селах. Знали про його народження в Галичі й Станиславові. На той час Денисові Січинському йшов 36-й рік, а Олеся була гімназисткою (закінчила Станиславівську гімназію). Юна дівчина закохалася в свого вчителя й організатора та керівника хору. Він навчав її грати на фісгармонії, що була в Домбчевських, ходив у черевиках, чорному кос-

Денис Січинський

дру і сина Романа. Роман був дуже обдарованим юнаком. Навчаючись у Станиславівській гімназії, він знайомиться з композитором Січинським і переконує батька взяти на зиму його до села. Композитор і диригент радіє тій пропозиції, адже в холодну пору року матиме дах над головою і харч. 11 листопада 1901 року він розпочинає репетиції хору, що виконує народні й церковні пісні, готує колектив до концертів не тільки у Вікторові. Хористами стали сільські парубки й дівчата, газди й газдині. Особливо вирізнявся з-поміж них молодий дьяк-тенор Микола Салига, який навчався дяківства у Станиславові у Гната Полотнюка, а у Вікторові у Миколи Салиги проходив дяківський вишкіл Шатурма із Блюдників. У 1909—1910 роках Шатурма був дяком у Вікторові. Оскільки через десятиріччя у селі переховувався втікач зі станиславівської тюрми "Діброва" Мирослав Січинський, що вчинив у Львові атентат на губернатора Галичини М. Потоцького, то варто пам'ятати, що мешканці Вікторова інколи плутали місця пере-

тюті, при краватці. Коли на Дениса сходило натхнення, то він на всю ніч сів до фісгармонії й творив музику. Селянам розповідав, що за кожну пісню заробляє по 100 ринських. За 100 ринських можна було купити гарну корову, тож без задрощів не обходилося, хоч написати пісню було не так-то просто, але Січинському хотілося, щоб його сприймали не як убогого музиканта, а як заможаного композитора. Очевидно, що почуття вчителя до своєї учениці мали взаємність, адже на нотному полі створених ним у Вікторові кантати на слова Тараса Шевченка "Лічу в неволі" та пісні з'являються рядки присвяти Олесі Домбчевській.

Священик Йосип Домбчевський, коли довідався чи спостеріг, що між Січинським і його донькою спалахнуло кохання, фактично прогнав із села її вчителя, знаного композитора. До того ж душпастир зробив усе, щоб у Вікторові діяло товариство тверезості, а диригент дозволяв собі інколи диригувати хором, перед тим заглянувши до чарки... Не діждавшись весни, Сі-

чинський виїхав із Вікторова до Станиславова. Для нього і для Домбчевських, для всього Вікторова став святом приїзд до міста між двома Бистрицями композитора Миколи Лисенка. Вікторівські хористи теж прибули сюди і піснею "Думи мої, думи мої" зустрічали геніального композитора, а Денис Січинський диригував колективом, що був його творінням.

Заснований ним хор творчо жив цілі десятиліття. Після Січинського на перших порах цим колективом керували дьяк Микола Салига й Олександра Домбчевська. Але 1909 року помирає один із найрозумніших парохів Вікторова, людина великих організаторських здібностей, український патріот. Народне прислів'я говорить, що попові дзвонять, а попадою із села гонять. Дружину священика Й. Домбчевського ніхто із села не виганяв, але власного будинку вона тут не мала. Отож коли на парафію прийшов священик Венедикт Салевич, Варвара Домбчевська з дочкою Олесєю виїжджають до Львова, бо їхній син і брат Роман після закінчення університету одружився з дочкою бучацького священика Іриною Рибак і в місті Миколаєві заснував юридичну канцелярію. Домбчевські тут дуже добре налагодили роботу "Просвіти", збагатили її бібліотеку книжками, пожвавили міське життя організації різних заходів. В Ірини та Романа Домбчевських народилися дві дівчинки. Але одна дочка принесла подружжю велику радість, а друга — велике горе: померла від інфекційної хвороби. Однак недовго Домбчевські працювали в Миколаєві. Вибухнула Перша світова війна. Ірина стає однією із засновниць львівської Лічницької Січових стрільців, а юрист Роман Домбчевський йде до війська офіцером, його посилають до Фрайштадта в табори, де перебували українці-військовополонені, які пізніше стали основою українських військових формувань "Синьої" і "Сірої" дивізій. Навчав їх історії та права Роман Домбчевський. Він став сотником УГА й Армії УНР, пройшов із боями шлях до Києва і назад до Львова. Роман, який знав 8 іноземних мов і, навчаючись на правничому факультеті у Львові, з великим зацікавленням слухав лекції провідних істориків включно з Михайлом Грушевським, відіграв важливу роль у підготовці Українських січових стрільців. А в цей час його дружина Ірина у Львові працювала в Лічницькій Січових стрільців. У цьому шпиталі були лікарі, фельдшери, медсестри, санітарки, кухарка. Вони не знали, що неподалік є будинок Івана Франка, в якому помирає покинутий усіма геніальний письменник. Його доглядав родич, а сини Франкові були на фронті, дочка — у Києві (там Росія, а тут Австро-Угорщина — дві воюючі між собою держави, в арміях яких убивали один одного українці; і серед пацієнтів згаданого львівського шпиталю були українці, українцями ж поранені). Холодної зимової зими 1916 року до управительки притулку-лічницької Ірини Домбчевської

звернувся доглядач Івана Франка, щоб на деякий час взяли сюди важкохворого поета. Ірина сама цю справу вирішити не могла й попросила почекати до завтра. Наступного дня І. Франко вже був пацієнтом лічницької.

Для Січових стрільців та обслуги закладу то була велика подія. Вони сподівалися, що на Святий вечір їстимуть кутю й інші страви разом із поетом, але він почувався дуже зле. Зате Щедрого вечора (в Галичині це — Бабина, або Голодна, кутя) перед Водохрещем Франко був з усіма. Сфотографували геніального письменника особібно і в колі працівників і пацієнтів лічницької. Є на тій світлинці й Ірина Домбчевська. Коли надворі запахло весною, Каменяр умовив свого родича і той допоміг йому втекти з лічницької додому. А в травні 1916 року Івана Франка не стало.

Тільки по його смерті спершу дослідники творчості побачили, яким титаном праці був Франко. Його доробок оцінюють на 100 томів, але зібрано й опубліковано не все.

В архіві І. Франка зберігається і зошит із записами народних пісень із села Вікторова нині Галицького району Івано-Франківської області. Це коломийки й танцювальні співанки. Кілька коломийок упорядник Олексій Дей включив до першого видання збірки "Пісні в записках Івана Франка", але більшість іще чекають слушного часу, щоб побачити світ. Записані переважно сороміцькі співанки. Ознайомившись із записами, я виявив, що вони зібрані не Іваном Франком, а вікторівським парохом Йосипом Домбчевським. І дійшов висновку, що коли парох помер, то його син Роман із дружиною Іриною, а можливо, що і з сестрою Олександрою, забрали вікторівський пісенник до Миколаєва або до Львова. Безперечно, вони знали, що таке НТШ, і що в тому науковому товаристві працювали Михайло Грушевський, Володимир Гнатюк, Іван Франко. Очевидно, саме Ірина Домбчевська в захоронці-лічницької передала зошит свого свекра Іванові Франку. Якщо про той зошит вона не написала у своїх спогадах про перебування геніального письменника в притулку для Січових стрільців, то або забула про це, або не хотіла, щоби по смерті її свекра ходили плітки, що Домбчевський любив народну еротичку. Можливо, перед тим, як передати зошит І. Франкові, Ірина радилася зі своєю свекрухою, братовою сестрою, які на той час жили у Львові, і чоловіком-старшиною, котрий після закінчення світової війни служив в Українській галицькій армії, що злилася з Армією УНР. А Українська Народна Республіка потребувала освічених дипломатів та знавців мов. І хоч Роман Домбчевський був монархістом, він привітав гетьмана Павла Скоропадського, а коли до влади прийшли Симон Петлюра і Володимир Винниченко, то вступив до "Спілки визволення України". Він боровся за нову Україну. Поліглот і юрист Романа Йосиповича Домбчевського, який народився у Верхньому Ясеніві на Гуцульщині, а виріс у Вікторові поблизу Галича і Станиславова, навчався у Львівському університеті, запросили на роботу секретарем українського посольства у відродженій Чехословаччині.

Далі буде.

Із дужого кореня Івана Корсака

У Національному музеї літератури України відбувся вечір пам'яті Івана Корсака та презентація книжки “Із кореня дужого. Путівцями героїв історичних романів Івана Корсака” (збірка літературно-критичних статей), Видавництво “Ярославів Вал”.

У виданні йдеться про героїв книжок відомого романіста Івана Корсака (1946—2017). Про героїв найвищої проби.

Вони повертаються у наш час з різних епох: воюють під Конотопом, як Юрій Немирич з Іваном Виговським; долають моря й безкраї степи, зневаживши всі небезпеки, як Григорій-Григор Орлик, задля прийдешнього своєї Батьківщини; духовно наснажують українських воїнів, як священник, генерал-хорунжий Павло Пащевський, проходячи з ними пішки тисячі кілометрів; тримають на тендітних жіночих плечах, як Ганна Барвінок, українську справу; сягають глибин науки та творять красу, як брати Тимошенки; першими дають креслення Панамського каналу, як Михайло Скибицький, чи тра-су для польоту на місяць, як Олександр Шаргей; роблять визначний внесок у високі технології і ста-ють співавторами атомної бомби, як Георгій Кістяківський; докладаючи надлюдських зусиль у ней-мовірно драматичній ситуації, власною долею боронять свій люд, як Тарас Бульба-Боровець чи Павло Шандрук.

Про те, як Іванові Корсаку вдалося це втілити у своїх творах, розмірковують наші неординарні су-часники, автори книжки.

Фрагмент із виступу письменниці Лесі Ковальчук, упорядниці книжки “Із кореня дужого”.

Не ради слави, а для справи

Насамперед же буде цілком справедли-во наголосити на особливому талантові — рідкісному у наш до краю спрагматизова-ний, змеркантилізований час — талантові людяності, який на диво послідовно вияв-ляється у повсякчасному житті домежно за-вантаженої масштабної постаті. Про це да-вала знати навіть характерна інтелігентна усмішка та м'яка інтонаційність голосу.

Редактор Корсак дуже чутливо влов-лював збій у роботі колег-журналістів і де-лікатно адресував слово розради-поради — такий собі ненав'язливий майстер-клас.

Письменник Корсак вважав за необ-хідне всіляко підтримувати обдаровану в слові молодь.

Депутат Волинської обласної ради Корсак переймався у супереч позиції влади певними фінансовими проблемами в галу-зі культури й освіти, а при чийсь трагіч-них життєвих поворотах оперативно про-ставав руку допомоги сам, ніколи того не афішуючи.

Історик і краєзнавець Корсак встигав, звичайно, — безоплатно, консультувати чимало волинських аматорів, і вони ту прихильність дуже цінували.

Не з доброго дива склалися вражаючі легенди і про Корсака-мецената (а чи ж не від людяності усі благодіяння у світі?). Чо-го варте тільки спонсорство щодо “Про-світи” і бібліотечного простору...

Усе ж попри надмірну звантаженість корінний волинський окремою увагою на-діляв земляків, що зазнали переслідувань через незгоду з червоним режимом. Тому, вочевидь, свого часу зацікавився і мою скромною особою, ставши редактором ка-мінь-каширської районної газети “Радян-ське Полісся”.

Щодо запрограмованої зустрічі — то вона-таки відбулася, але вже в кабінеті ре-дактора “Народної трибуни”. Тривала розмова завершилася реплікою: “Чекаю від Вас написаного для нашої газети. А ті, що нас оце слухали, нехай ще й читають”. Було то напередодні ГКЧП, і можна здога-дуватися, як не просто велося редактору найпопулярнішої — рухівської ж! — газе-ти, на які ризики треба було наражатися, знаючи, що стіни мають відповідні вуха.

Такою важливою для мене довірою бу-ли позначені і наступні 27 років нашого спілкування — хоч і не такого частого, як бажалося, бо відбувалося воно не з моєї іні-ціативи: забирати дорогий письменниць-кий час не годилося. Нині тішуся цілою бібліотекою Корсакових творів (називаю її “корсакіадою”), бо автор вважав за потріб-не дарувати їх з-поміж інших і мені одразу після виходу в світ. Тішуся і згадками про те, як, вірний властивій душевній доброті, Іван Феодосійович час від часу підвозив мене додому в село — то після спільної участі в телепередачах, то по засіданнях “Просвіти” чи якихось культурно-мист-ецьких імпрезах. Дорогою нерідко ділився новими творчими планами, переповідаю-чи за документами з іноземних джерел вра-жаючий фактаж, який стосувався потуж-них українським духом героїв його майбут-ніх книг. Не можу забути, яка радість стру-меніла з його очей, коли говорив про по-дібні відкриття, перебуваючи в полоні пат-ріотично-мисльового азарту. Такі хвили-ни були позначені повним взаєморозумін-ням: адже ми обоє з покоління, яке було хронічно голодним на ту жадану інформа-цію про національний позитив. Виходячи з особистих спостережень, наголоси на го-ловному секреті творчої невтомності і про-дуктивності Корсака як белетриста-істори-

ка. Найбільшою турботою його була не слава, а справа. Уродже-нець повстанського краю на-лежав до людей національно-ідейних, до українських ро-мантиків. Був до останнього нерва переконаний, що нічого з правди про сильних духом вихідців із рід-ного народу, про їхнє подвижництво задля блага нації та й цивілізації загалом, не мо-же бути втраченим — все необхідно донес-ти до сучасників і поколінь наступних. До-нести заради державотворення і націєтво-рення, які даються нам з такими контро-версійними труднощами. Заради віри усіх нас у себе. Заради взорування на тих (далі цитую авторський коментар до книги “На розстанях долі” — О. К.), “хто не доларами чи злотими, марками чи карбованцями за мету платили, а власною долею та долею найближчих своїх і найдорожчих. Вони наближали мету, вони, не завше пошанова-ні нами”.

...Остання ж наша зустріч відбулася за два дні до відходу самовідданого україніза-тора у засвіти — після його головування в журі конкурсу на краще читання віршів про Україну. Ми коротко проговорили можливі перспективи щодо презентації книги “Із кореня дужого”, до якої мені бу-ло доручено написати передмову. Роздуму-вали над присутністю бажаного реципієнта і жодного помислу не мали щодо відсут-ності головного наратора...

Далі про співпрацю над згаданою книжкою хочу розповісти докладніше, бо вона — і як своєрідний підсумок всього напрацювання письменника в жанрі ху-дожньо-історичної прози, і як потужне вираження його запевнених сподівань щодо націєтворчо-виховної сили свого до-робку. Вміст цього видання — то відобра-

ження винятково позитивної яскраві ре-акції відомих людей нашого часу на озна-чений спадок. Серед них і колеги по ху-дожньому перу, і вчені — історики й філо-логи, та навіть фахівці досить віддалених від літературознавства наук — фізики, ма-тематики, географії... До гонорового кола автури вписаний власне і сам головний ге-рої з його прецікавими інтерв'ю. Прина-гідно зауважимо, що особливо прикмет-ною є увага до “корсакіади” з боку блиску-чого знавця світового літературного про-цесу Михайла Слабошпицького.

Найбільше відповідає ідейній акцента-ції збірника сакральний вислів “Як хліб насущний”. Він і став заголовком того пе-реднього слова, пронизаного наскрізною апеляцією найперше до читача-патріота: вдумаймося у суголосність експертів щодо аналізованого творчого надбання. Спри-ймаймо його поряд з аналізованим матері-алом як необхідну духовну поживу, як під-могу при відсічах і повсякчасним україно-фобським атакам і українофільській фей-ковості. Нині ж бо, як ніколи, задля своєї належної вписаності у світ маємо дбати про численну армію озброєних людей — озброєних відповідними знаннями. Без добрих українознавчих книг, до яких аргу-ментовано причислено і створене Іваном Корсаком, такої потуги не сформуємо.

Цінуймо ж творчий доробок визнаного майстра слова не стільки задля його слави (йому наразі її не бракує), як задля спіль-ної справи...

Богдан ЗАЛІЗНЯК,
керівник прес-центру наукової журналістики
Західного наукового центру НАНУ і МОНУ,
член НСПУ і НСЖУ

“Україна має унікальну можливість обра-ти свій шлях, враховуючи чужий досвід — то-талітаризму чи в кривавому та бідному варі-анті, чи у “демократичному” й матеріально пристойному для більшості, але гнилому в серцевині, бо вилучає людину із трансцен-дентності і в кінцевому підсумку теж призво-дить до деградації людської суті”.

Як саме, конкретно, Україна має себе ви-будувати — про це в тритомнику публіцисти-ки професора, завідувача кафедри зарубіж-ної преси та інформації Львівського наці-онального університету ім. І. Франка, заслу-женого журналіста України Йосипа Лося — “Згадати себе. Повірити в себе. Бути со-бою!”.

Йдеться про тексти, які були опублікова-ні в різних виданнях від кінця 1980-х до жов-тня 2017 року. Автор відкриває перший том із двох “вступів” (2017 року і 2003 року), щоб читач збагнути, як розвивалися події до від-новлення Української Держави і вже — після її утвердження.

Який висновок може зробити читач з вик-ладеного в тритомнику? Ми, українці, маємо змогу і підстави зрівноважити західну цивілі-зацію. Бо, як правдиво сказав Папа Іван Пав-ло II 2001 року у Львові нам на прощання: “Ук-раїнці, у родючу землю ваших традицій заг-

Йосип Лось правдиво про епоху

Йосип Лось. Згадати себе. Повірити в себе. Бути собою! Публіцистика: Свічадо, 2017

либлюється коріння вашого майбутнього”. Ми всі це повинні усвідомити і для цього пра-цювати. І ми, і наші діти, і наші онуки.

Про що передусім маємо пам'ятати? Про те, що маємо відродити почуття гідності й своєї особистої, і нації. Адже, як писав Мит-рополит Андрей Шептицький: “Ідеалом на-шого національного життя є наша рідна все-національна Хата — Батьківщина... Завдання українського народу буде в тому, щоб ство-рити такі суспільно-християнські обставини, які запевнювали б громадянам правдиве стале щастя та мали досить внутрішньої си-ли, щоб поборювати відосередні тенденції внутрішнього розкладу й успішно захищува-ти межі від зовнішніх ворогів...”.

Ось кілька аспектів зі статті автора — “Ді-агнози Євгена Марчука”, тоді — претендента на посаду Президента України. Колишній прем'єр-міністр Євген Марчук, детальньо проаналізувавши особливості виходу з вели-кої депресії США, реформи в Німеччині під керівництвом Л. Ерхарда, досягнення в Япо-нії свого часу, процес розвитку економіки Китаю, радить нам усім: по-перше, опирати-ся на власні сили та внутрішню енергетику свого народу; по-друге, годувати й одягати країну потрібно власними силами; по-третє,

усі владні інституції мають підпорядковува-тися єдиній волі закону; по-четверте, оздо-ровлення національної економіки повинно регулюватися державою; по-п'яте, влада повинна активно боротися з корупцією на всіх рівнях і, по-шосте, винятково турбувати-ся про захист науки, освіти — тобто макси-мально заохочувати розвиток національного інтелекту. Адже що ми сьогодні бачимо в Ук-раїні? Явна неухвага, м'яко кажучи, влади до розвитку науки. І не тільки... Маємо також пам'ятати, що і мамонізм Заходу, і вульгар-ний матеріалізм комунізму призвели до від-чуження людини від її справдешньої суті.

Маємо пам'ятати, що якщо нема Бога, а людина є сама Бог, то нема людини; що ми повинні зрівноважити західну цивілізацію своєю культурою; що призначення України — знайти позитивно сповнений світ завдяки саме рівновазі між культурою і цивілізацією; що людина живе тільки один раз, а слова, як-що вони наснажені правдою святою, жити-муть вічно; що правда має виміри релігійні, філософські, наукові, життєві, вона — явище передусім моральне; що справедливість — головна цінність і святості, і мудрості; що світ цей, в якому живемо, наповнений Божес-твенною величчю.

Творчість Йосипа Лося заслуговує на увагу, оскільки за допомогою його Слова формується людина. Це я відчув і на собі, коли працював разом з Йосипом Дмитрови-чем на кафедрі зарубіжної преси та інфор-мації факультету журналістики Львівського національного університету ім. І. Франка. І в своїх лекціях, і в розмовах зі співробітниками та студентами Й. Лось завжди акцентує увагу на головному: опановувати знання, ста-вай освіченим, розумним, а головне — яко-мога більше україноцентричним. Його три-томник переповнений (в найкращому розу-мінні цього слова) національними й загаль-носвітними постатями, серед яких — Кон-фуцій, Карлейль, Платон, Ортега-і-Гассет, Гегель, Гавел, Гюго, Сенека, Ганді, Гайдег-гер, Торо, Масарик, Св. Августин, Токвіль, Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Іван Франко, Андрей Шептицький, В'ячеслав Липинський, Микола Шлемкевич, Улас Самчук, Папа Іван Павло II, Євген Сверстюк, Ліна Костенко, Євген Марчук, Оксана Пахльов-ська та ін.

Врешті, переповідати — це одне, а само-му пройти матеріал з рукою в руках (це обов'язково) — зовсім інше. Тож раджу всім, хто думає над Словом і про Україну, прочита-ти цю вагому, потрібну й раціонально викла-дену публіцистику, оскільки професор Йосип Лось правдиво прочитав епоху. І я йому над-звичайно вдячний за нову можливість попов-нити свої знання. Це приємно і необхідно — в будь-якому віці.

Тетяна Яблонська — наодинці з природою

Експозиція складається з творів колекції родини художниці, виконаних у різних живописних техніках (олія, пастель).

“Тепер я прийшла “на круги своя”. Відчуваю, що у творчості я повністю вільна. Пишу з вікон поблизу своєї дачки. Це “звуження горизонту” навпаки його для мене розширило — відкрило красу і поезію там, де я їх не бачила раніш. У кожного з нас є своє вікно, в яке дивиться Природа.

Хочеться вірити в те, що мистецтво потрібне людям. Інакше немає сенсу в ньому працювати. І потрібне воно не лише для того, аби відпочити від турбот у боротьбі за існування, від суєти, а головне, для духовного збагачення людини, щоб підтримувати і будити в ній людські почуття, почуття гармонії, єднання з природою, добра.

Люблю працювати на самоті, сам на сам з природою і своїми почуттями, у тиші та спокої. Іноді натхнення приходить раптово. Буває, на нього чекаєш, уважно дивлячись навколо та прислухаючись до себе”, — писала Тетяна Нилівна 1997 року.

Відкриваючи виставку, директор музею Валентина Бочковська розповіла про підготовку експозиції. Ідея виникла ще торік, коли в Україні відзначали 100-річчя від дня народження Тетяни Яблонської.

Із пропозицією представити роботи Тетяни Нилівни у Музеї книги і друкарства пані Валентина звернулася до молодшої доньки художниці Гаїни Атаян, яка зберігає твори матері у приватній колекції. Спочатку планували, що на виставі будуть представлені лише пастелі художниці, потім вирішили експонувати й олійні роботи. Експозиція працюватиме більше місяця. А в планах музею про-

Музей книги і друкарства України запросив на відкриття виставки картин пізнього періоду творчості видатної української художниці, лауреата Шевченківської премії Тетяни Яблонської.

водити виставки творів Тетяни Яблонської щороку до дня народження художниці.

В експозиції представлено кілька десятків робіт Тетяни Яблонської, створених протягом 1990—2005 років. Також із творчістю художниці можна ознайомитися за допомогою слайдів, які демонструються на екрані в одній із виставкових залів. Увагу багатьох відвідувачів виставки привертають спогади Гаїни Атаян.

“Коли у жовтні поруч із нашим будинком сяють золотом липи, я щоразу згадую такий самий сонячний день 1998 року. Мама тільки-но побачила мене на балконі у золотавій курточці, — одразу зажадала великого полотна. Я повинна була принести полотно з майстерні — для мамі не існувало перешкод, коли прилітало натхнення!

Портрет вона писала два дні. Енергійно, стоячи, забувши про вік. А було їй тоді 81. Першого ж дня робота була майже готова. Другого дня мама тільки злегка торкнулася деталей, і все. А третього дня погода зіпсувалася: подув холодний вітер, задощило, гілки вміть оголилися. Невдовзі мама захворіла і вже більше не могла працювати олійними фарбами. Той портрет — одна з останніх її робіт у цій техніці. Вона називала її своєю “Лебединою піснею”.

Такою вона була — цілеспрямованою, коли йшлося про роботу. Одним з її улюблених висловів було “напрямок головного удару”, — людина завжди повинна визначати, що є

Гаїна Атаян

для неї в цю мить найважливішим, і саме туди скерувати всі свої сили.

В її житті все підпорядковувалося роботі. Навіть у найскрутніший час у нас вдома обов'язково мали бути фарби й полотна. В активні роки, попри велику завантаженисть викладанням у художньому інституті та суспільними справами у Спілці художників, мама завжди знаходила час для творчої роботи. Здається, її енергії вистачило б на кількох людей.

Довгий шлях Тетяни Яблонської у мистецтві аж ніяк не був тріумфальною ходою від нагороди до нагороди. За радянської доби начальники не завжди виявляли прихильність до художників, а звання й нагороди часто не рятували їхніх носіїв, адже від нагороджених і вимагали більше. Всяке бувало: труднощі й перемоги, пошуки, знахідки й розчарування. Головне — художниця зуміла залишитися собою, а це чогось таки вартувало у той непростий час.

Її творчий доробок неможливо загнати у мистецтвознав-

чі схеми, “розкласти по полицях”. Для когось вона є символом соціалістичного реалізму зі знаковою для повоєнного часу картиною “Хліб” — так воно і є. Для когось вона зі своїми декоративними пошуками та фольклорною тематикою уособлює буремні 60-ті, і це також правда. Хтось найбільше цінує її пізню імпресіоністичну лірику — чом би й ні? Але кожне з цих трактувань, якщо взяти його окремо, виявиться хибним та спрощеним.

Тетяна Яблонська, наскільки могла, зберігала відчуття внутрішньої свободи, воно не давало їй “спочивати на лаврах” та повторювати вже знайдене, воно рухало її далі, до нових і нових пошуків. Вона не вважала себе талановитою, але вірила в чесну й наполегливу працю, не пранула до легких шляхів і все життя вчилася.

Рік тому, коли до 100-річчя від дня народження Тетяни Яблонської в багатьох наших містах були показані її твори, люди йшли до му-

зеїв і виставкових залів: молодші та старші, сім'ями й по одному, дехто по кілька разів. І поруч із творами Яблонської, як завжди, з обличчям зниклої та заклопотаності, натомість з'являлася тиха радість. Оця тиха радість, цей контакт душі і є чимось справжнім, найціннішим, заради чого варто працювати художнику. Ця тиха радість дорожча за будь-які звання й нагороди. Плине час, звання знецінюються, але ж сила впливу живопису на людей не зникає або навіть зростає. Наче штучне й зайве йде у небуття, а справжнє й важливе живе далі.

Мені пощастило тісно контактувати з маминою творчістю в її пізній період. Я пишаюся тим, що подавала їй фарби і полотна, інколи була для неї моделлю. Я бачила, як відбувалося диво — чим далі, тим більше мама вміла відчувати у буденному щось напрочуд цікаве й значуще і, головне, — майстерно втілювати своє натхнення на полотні чи папері.

Останні кілька років її “вікна” обмежилися вікном нашої кухні, а полотна й олійні фарби довелось замінити на папір та пастель. Але гострота художнього бачення та проникливість образів від цього лише зросли. Якщо ранні твори художниці можна порівняти з великими романами або епічними кінострічками, то її пізня лірика співзвучна з вишуканими короткими віршами східних поетів.

Мама мала звання “Герой України” — воно було найвагомішим з усіх її численних звань. Тепер, коли в Україні точиться справжня війна за державну незалежність, і ця війна виявляє справжніх героїв, для мене мама вже навряд чи Герой України. Але для мене вона завжди була героєм у цілковитій самовідданості роботі та суворій самодисципліні, у ставленні до свого призначення на світі”.

Майбутній художник народився в Латвії. Згодом родина переехала на Черкащину. Закінчив Катеринопільську художню школу, Ужгородське училище прикладного мистецтва, Московський обласний педагогічний інститут ім. Н. Крупської. Навчав талановитих дітей у художній школі, вів гуртки малювання, різьблення по дереву, карбування по металу.

Художник та різьбяр Василь Гелетко працював над християнською тематикою, розписував храми Одеси та Магдебурга (Німеччина). Чимало його робіт присвячено козаччині, він автор барельєфа гетьмана Івана Мазепи у Білій Церкві.

У середині 1990-х митець звернувся до Шевченкіани. Роботи художника присвячені сторінкам життя Тараса Григоровича, його оточенню, художній та поетичній творчості. Майстер творчо інтерпретує портрети Кобзаря в поєднанні з героями його творів, зображення хати батьків Шевченка як духовної субстанції, до якої поет тяжів упродовж усього життя.

1982 року у місті Ватутіне, що на Черкащині, відбувалася перша персональна виставка Василя Гелетка. Потім його твори експонувалися в Одесі, Білій Церкві, Каневі, Черкасах, Києві.

— Сьогодні уперше у нашому музеї приймаємо земляка Шевченка з Черкащини — Василя Гелетка. Митець представляє нам частину своєї Шевченкіани.

Тарасовими стежками

У Літературно-меморіальному будинку-музеї Тараса Шевченка відкрили персональну виставку художника Василя Гелетка “Стежками Тараса”, присвячену Великому Кобзареві.

Ми зробили свою концепцію виставки. В одній із кімнат ви бачите картини, на яких зображені жінки, в яких захоувався Тарас Шевченко і які любив його. Цим роботам В. Гелетко надав частину своєї філософії. Приміром, біля Марії Максимович не 45-річний Шевченко, а молодий Тарас. У наступній залі роботи, в яких пан Василь підходить до ілюстрування творів Тараса Григоровича. Особливо прекрасно він подав образ Сліпої з однойменної поеми Кобзаря. Далі — образ Тараса Шевченка з його героями. Тут молодий поет з його “Гайдамаками”, і Тарас Григорович у зрілому віці.

У роботах Василя Гелетка вражає образ хати. Хата — це сім'я. А Тарас Шевченко оспівував родину і хотів мати власну сім'ю, — розповіла завідувач музею Надія Орлова.

— Спочатку я познайомився зі скульптурами Василя Гелетка. Дерево у нього “ожило”, а це до снаги не кожному професійному

митцю. Була у нас і спільна виставка 2009 року.

Пізніше дізнався, що пан Василь займається і живописом. Нещодавно у муніципальній галереї мистецтв Деснянського району столиці відбувалася виставка, присвячена 100-річчю Української революції. На цій виставці В. Гелетка представив одну зі своїх робіт.

Художник довго йшов до творів, присвячених Кобзарю. Бо розуміння того, що ти підходиш до такої величі, накладає велику відповідальність, — зазначив народний художник України, лауре-

ат Шевченківської премії Валерій Франчук.

— Я шасливий, що перебуваю у місці, де ходив Тарас Шевченко. Тут він писав свої вірші, малював. Це серце України.

Займатися Шевченківською темою я почав 50 років тому, коли ще навчався у школі. Тема Кобзаря невичерпна, аби її висвітлити не вистачить всього життя.

Ще займаюся темою козацтва, адже виріс у козацькому краї. Саме цій темі Тарас Шевченко присвятив багато своїх творів. Також мої роботи присвячені В'ячеславу Чорноволу, героям

Холодного Яру, — сказав Василь Гелетко.

Про витоки творчості художника, про формування його як митця розповіли земляки з Черкащини. Голова Білоцерківської “Просвіти” Костянтин Климичук повідомив про творчі зв'язки митця з Київською областю. А голова Київської обласної “Просвіти” Євген Букет вручив художнику подяку за підписом голови ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка Павла Мовчана. Заслужений артист України Тарас Силенко виконав пісенні твори на вірші Тараса Шевченка.

На виставці представлені картини жінок, які відіграли важливу роль у житті Тараса Григоровича: “Тарас Шевченко, Оксана Коваленко і Марія Європеус”, “Тарас Шевченко і Софія Енгельгард”, “Т. Шевченко, Л. Полусмак і Г. Закревська”, “Тарас Шевченко і Агата Ускова”, “Тарас Шевченко і Марія Максимович”, “Тарас Шевченко і Терезія Маєвська”. Періоду заслання присвячені роботи “Тарас Шевченко серед товаришів”, “Кара колодкою”, “Місячна ніч на Кос-Аралі”, “Тарас Шевченко і казахський хлопчик”, “Думи мої”. Герої творів поета зображені на полотнах: “Наймичка”, “Сліпа”, “Козак Мамай”, “Казашка Катя”, “Мені тринадцятий минало”.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Артур АРТИМЕНЬЄВ: «Спонукаю до прочитання першоджерела»

— Чому Ви обрали для постановки саме цей твір?

— Це значимий твір української літератури, перший український урбаністичний роман, що порушував проблеми міського життя. Важливо, що він написаний про Київ. Приємно уявляти, що події відбувалися саме тут, герої ходили цими вулицями. Все надзвичайно близьке. Хотілося, щоб і глядачі відчули причетність до подій, які відбувалися 100 років тому.

У романі відображено особливий період нашої історії — “відлиги”. Більшовики змушені були піти на поступки, відтак відроджувалася українська мова, акцентувалося на підйомі української культури, і як наслідок — великий творчий сплеск. На жаль, цей період тривав недовго і закінчився страшними трагедіями. Багато в чому вистава саме про це.

Ми намагалися відтворити кожен об'єкт у всій його повноті, з недоліками та чеснотами. А головного героя не можна вважати позитивним чи негативним. Значну частину покоління, до якого він належав, перемололо колесо історії. Саме таке колесо — основна частина сценографічного рішення вистави.

— Чи намагалися Ви проводити паралелі з сучасністю?

— Для нас важливіше було зобразити ту епоху, в якій відбувалися події роману. І глядачі, особливо старшокласники, молоді, мають можливість порівняти себе з героями вистави. Приміром, головному герою Степану Радченку — 25 років, а критику Вигорському — 28. Тоді молоді люди швидко ставали дорослими, самостійними. Герой сповнений сил і енергії, щоб добиватися поставленої мети. За півтора року Степан проходить великий шлях від сільського хлопця-сироти, якому ні на кого обертися, до відомого письменника. Це досить серйозний поступ у житті.

— Яку головну ідею намагалися втілити у виставі?

— У романі “Місто” прослідковується багато ідей. Але головна думка така: “життя кожної людини вартє томів оповідань”. Ця фраза Валер'яна Підмогильного і є основним мотивом.

Герой хоче написати про себе, але в підсумку він пише про кожного, хто впли-

Артур Артименьєв закінчив Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого за спеціальністю “режисер драматичного театру” (педагог — Михайло Резнікович).

Працював актором Чернігівського обласного академічного музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка. Режисерську діяльність починав із постановок одноактних п'єс у Центрі сучасної драматургії та в Київському драматичному театрі класичної п'єси. Артур Артименьєв заснував і тривалий час очолював “Свободний театр”, де поставив вистави “Чайка на ім'я Джонатан” за Річардом Бахом, “Такі вільні метелики” за п'єсою Леонарда Герша, “Діалог самців” за творами різних авторів. Також працював у театрах Москви, Саратова, Белграда. Здійснив кілька постановок у Київському академічному театрі юного глядача на Липках, а нещодавно — “Місто” за романом Валер'яна Підмогильного. Це його перше звернення до української класики.

Про нову постановку наша розмова з режисером.

нув на його життя у місті. Твір пройнятий любов'ю до людей. Дехто з критиків називає Степана негативним героєм. Але я бачу в ньому різне. Так, його багато в чому переламало місто. Він змінився, але не лише в гірший бік. Валер'ян Підмогильний, зважившись написати такий роман, у чомусь, без сумніву, мав на увазі й свій творчий шлях, що, очевидно, був непростим.

— У чому особливості цієї постановки?

— Ми постійно зверталися до прозової форми роману. Хотілося в драматичній постановці максимально зберегти мову твору. Тому обрали форму розповіді, яка переходить у діалоги, а далі знову повертається до переживань персонажа. Головний герой — навіть не Степан, головний герой — автор, який бере собі право та сміливість прожити долю свого героя.

— Розкажіть про особливості сценографії, костюми, музичне рішення.

— Мені пощастило працювати з Олексієм Вакарчуком. Сценографія та костюми — його заслуга.

Через костюми ми намагалися доторкнутися до історії. Костюми допомагають глядачам відчувати ту епоху. Тому виходить колаж між декораціями і костюмами. Також використовуємо екран, аби через документальну кінохроніку знайти зв'язок із тим часом.

Музичне рішення базується на композиціях тієї епохи. Показуємо головний конфлікт у трьох темах: перша — тема села, де народився Степан Радченко, села, яке його кличе, друга — модна музика фокстроту, танго — це тема міста, міської молоді, і, зрештою, третя — марші, які ха-

рактизують тодішній лад. Щоправда, устрій радянського життя ще повною мірою не тисне на персонажів. Більше на них впливає пульсація міста, існування великої кількості людей у замкненому просторі.

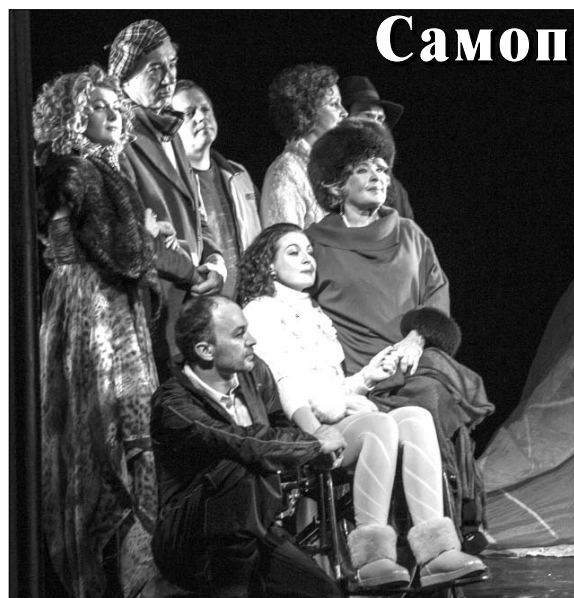
— Що можете сказати про виконавський склад?

— У виставі грають молоді актори. Поки не хотів би когось виокремлювати. Я вдячний усім за відповідальність, інтерес до сценічного матеріалу та бажання працювати. Думаю, процес роботи ще не завершився: вистава формується, народжується щось нове.

— Ви задоволені першими показами вистави, над чим ще потрібно працювати?

— Доводилося дуже багато скорочувати, великий обсяг матеріалу не увійшов у формат театральної постановки. Це головна проблема, яку я повністю не вирішив. Ада є бажання висловлюватися лаконічно, але при цьому хочеться зберегти сюжетну лінію й історію кожного персонажа. І це виливається в низку епізодів, в яких проявляється кожен герой. Ми йдемо шляхом сюжетної лінії, де треба втримати історію. Але не всюди її вдається глибоко прослідкувати. Та в цьому є певна провокація: аби глядач, який не читав твору, після перегляду вистави захотів це зробити. Не випадково жанр спектаклю визначений як ілюстрації до роману. Ілюстрації не дають повного відчуття, але вони акцентують увагу на головних моментах. Отже, охочим ширше осягнути твір раджу його прочитати.

Фото Вікторії КОТЕНОК

Самопожертва справжньої любові

Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра презентував свою першу прем'єру 2018 року — “Умовно звільнені” за романом Дідьє ван Ковелера в українському перекладі Павла Мигалія. Головну роль виконує народна артистка України і СРСР, лауреат Шевченківської премії Ада Роговцева.

мітною подією в культурно-мистецькому житті країни.

Зазвичай Катерина Степанкова бере до постановки ті твори, у яких хотіла б зіграти сама, і щоб там були цікаві і чоловічі, і жіночі ролі. Роман “Умовно звільнені” вона прочитала у 2009—2010 роках, коли працювала актрисою у Театрі Романа Віктюка. Твір дуже сподобався. Один із провідних акторів цього театру Дмитро Жойдік переконав, що з сюжету може вийти цікава вистава. Через два місяці Катерина

зробила інсценування роману і планувала, що поставити його до 75-річчя Ади Миколаївни, як антрепризу, а її партнерами мали стати актори з Театру драми і комедії. Але дуже захворів брат Костя, який помер 1 липня 2012 року. П'єсу поклали в шухляду більш ніж на 5 років.

На переконання режисера саме зараз доцільно показати порушену в романі “Умовно звільнені” тему про незалежність людини і про те, що ніхто не має права нічого нав'язувати, і все потрібно робити з любов'ю.

Автор роману, за яким створена нова вистава, Дідьє ван Ковелер — відомий французький прозаїк, критик, сценарист, лауреат багатьох літературних премій — народився 1960 року в Ніцці. Свій перший роман написав у 8-річному віці й надіслав

його до кількох видань. Тоді до творчості юного письменника ніхто не поставився серйозно.

А перший “дорослий” роман Дідьє — “Десять років і ще трохи” побачив світ 1982 року. За цей твір він отримав престижну премію Фонду імені Сімони і Чіно дель Дюків. Книжка мала успіх у Франції, і відтоді письменник займався літературною працею. 1994 року він став лауреатом Гонкурівської премії за роман “Шлях в один кінець”. А твір Дідьє ван Ковелера

“Умовно звільнені” вперше виданий 1999 року.

“Умовно звільнені” — неймовірна історія про шляхетну самопожертву справжньої любові, що повертає сенс життя її головним героям. Любов до своєї справи, до свого захоплення, до людей, які поруч із тобою, і до життя... Напевне, не випадково виставі дали промовистий підзаголовок — “Урок щастя”. А натхненницею всіх карколомних подій, що відбуваються з героями, є дивовижна жінка — Едме Жермен-Ламар — доволі дикувата і, на перший погляд, передбачувана чарівна пані у виконанні неперевершеної Ади Роговцевої.

Уже під час першого виходу на сцену публіка зустрічає Аду Миколаївну бурхливими оплесками, а потім три години, затамувавши подих, намагається вловити кожен рух, кожне слово актриси. Успіх новий постановці забезпечують також народний артист України Анатолій Ященко (П'єр Еймонд Д'арбу (П'єро), заслужена артистка Світлана Орліченко (Мадемуазель Ірблен, хазяйка бару Сімона, Психіатр), актори театру — Акмал Гурезов (Тома Венсан), Анастасія Киреева (Елен Рувіс), Ірина Мак (Жаклін Понс-Ламар), Володимир Цивінський (Больмут, Шарманшик, Лютчик), Олександр Петрожицький (Клошар), а також молоді виконавці, які задіяні в пластичних епізодах.

Крім цього плідно працювала творча команда: Тарас Ткаченко (сценографія), Ірина Горшкова (костюми), відомий київський хореограф Олексій Складенко і композитор Андрій Шусть.

Фото Євгена ЧЕКАЛІНА

Матеріали підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

Василь Сліпак — міф і реальність

Наталія ГУМНИЦЬКА,
Львів

Успішна майже 20-літня кар'єра в Паризькій Гранд Опера не затьмарила реальності. У глибині душі він залишився тим же сердечним, чистим, закоханим у рідну українську пісню хлопчиком зі знаменитого хору хлопчиків “Дударик”, яку створив незабутній Микола Кацал. Навчання у Львівській консерваторії, зустріч із чудовими педагогами (Марія Байко, Стефанія Павлишин, Іван Юзюк) лише поглибили його тонке відчуття рідної музичної культури. Невипадково була зустріч молодого композитора Олександра Козаренка зі студентом консерваторії Василем Сліпаком. Твір Козаренка “П'єро мертвопетлює” на слова Семенка у блискучому виконанні Василя Сліпака став відкриттям молодого таланту, який вразив усіх чудовим неповторним контртенором. Можливо, цей образ П'єро, що мертвопетлює, залишив глибокий слід у душі юнака і вплинув на його подальшу долю, як і образ Мефістофеля зі знаменитого “Фауста” Шарля Гуно, який став улюбленою його арією. Шляхетний порив цього володаря рідкісної сили і краси бас-баритона запалити своїм прикладом серця багатьох українців для боротьби з підступним агресором, справді нагадує легенду-вигадку італійця Джанні Родарі, який у казковому оповіданні “Джельсоміно в країні брехунів” розповів про хлопчика, що своїм неповторним голосом врятував країну від негідників. Саме ця дивовижна паралель героя казки Джанні Родарі з героїчним подвигом Василя Сліпака є прекрасною знахідкою документального фільму “МІФ” про Василя Сліпака, допрем'єрна презентація якого нещодавно відбулася у кінотеатрі “Планета Кіно” у Льво-

Загибель Василя Сліпака від кулі снайпера на сході України потрясла громадськість всередині країни та далеко за її межами, насамперед у Парижі. Чому така безмежна скорбота, аж до протесту та обурення? Мабуть, тому, що Василь мав унікальний голос, який рідко зустрічається в артистичному світі. Голос поєднаний із неабияким акторським талантом, харизмою, сценічною фактурою. І це ще не все: він був справжній Лицар, аристократ духа, людина великого серця, високої любові до мистецтва, родини й до рідної землі.

ві. Анімацію до фільму створив наш відомий карикатурист Юрій Журавель. Перед переповненою залою кінотеатру виступили творці цієї непересічної стрічки: режисери Леонід Кантер і Іван Ясній, карикатурист Юрій Журавель. Вони поділилися своїми труднощами і пригодами під час підготовки стрічки, які були пов'язані зі стислим терміном — усього півроку. Підкреслили, що фільм присвятили Василю Сліпаку й усім, хто боронить землю України. Пояснили, що назву фільму “МІФ” підказав сам Василь Сліпак, оскільки його псевдо було “МІФ”. Після перегляду фільму зала, стоячи, оплесками вітала творців фільму і деяких героїв, які зіграли свої ролі. Зокрема тендітна доброволець Галінка “Перлінка” Клемпоуз, яка сказала, що вони воюють за нову Україну. Люди до сліз були зворушені документальними кадрами, співом живого Василя Сліпака, споминами про нього його вчителів і колег із Львівської консерваторії та Паризької Гранд Опера, його побратимами на неоголошеній війні на Сході України.

У фільмі талановито переплелось багато жанрів, зокрема концертний, документальний, мультиплікаційний, розповідний, героїчний, романтичний. А поза тим, вірзалось в душу вкрай глибоке і розпачливе запитання одного з побратимів Василя під псевдо “Гиря”: “Чому він? Хто дозволив йому йти під кулі?

Чому не зупинили? Це ж не його справа!” Про цю непоправну втрату для української й світової культури з розпачем у фільмі говорить й Олександр Козаренко. Вражаюча сцена загибелі Василя Сліпака, відчайдушне намагання побратимів оживити його. І здивування від його ледве чутних слів: “Розплинуся в тобі я і вічно житиму”. Дивовижно чесне відкриття істинної сутності Людини з її останнім подихом! Безперечно, Василь Сліпак — реальна постать із плоті й духу. Але водночас для звичайної людини його подвиг належить до сфери легенди, сфери міфу. Тільки міфу не фізичної сили, а духовної. Власне, у цій високій духовній планці, яку продемонстрував нам Василь Сліпак, і полягає його міф, його легенда, до якої маємо прагнути. А останні слова переконують — він подарував нам свою легенду-міф свідомо для нашого духовного зростання. Тож будьмо гідні цього жертвовного подвигу Василя Сліпака! І одним із відчутних кроків до сприйняття життя-легенди Василя Сліпака є документальний фільм “МІФ”, враження від якого підсилює талановита музика Євгена Гальперіна, Романа Григоріва, Іллі Разумейка, Едуарда Приступи. Шасливої дороги фільму та подяка всім організаторам і жертводавцям, а особливо братові Василя Сліпака, Орестові, за його турботу про пам'ять свого легендарного брата.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2018

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 76

на 1 місяць	14 грн 56 коп.	на півроку	80 грн 90 коп.
на 3 місяці	42 грн 25 коп.	на рік	159 грн 20 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЦУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,

м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,

вул. Сім'ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у лютому — 12 800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове. Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

